

Docent de dupe van onderwijsdigitalisering?

*Een kwalitatief onderzoek naar de ervaringen van docenten in het Nederlands
basisonderwijs en de verandering van hun professionele autonomie*

Communicatie- en informatiewetenschappen

Bachelor Eindwerkstuk (CI3V12002)

17 januari 2020

6764 woorden

**Universiteit
Utrecht**

Student: Anne-Marij Lock (5699592)

Begeleider: Niels Kerssens

Tweede beoordelaar: Imar de Vries

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	3
Inleiding	4
Theoretisch kader.....	5
Methode	8
Analyse	11
Conclusie.....	21
Discussie	22
Literatuurlijst.....	24
Bijlagen.....	26
Bijlage 1: Introductieposter.....	26
Bijlage 2: Informed Consent formulier	27
Bijlage 3: Topiclijsten	28
Bijlage 4: Interviews	38
Bijlage 5: Hoofdcodes met bijbehorende subcodes	39
Bijlage 6: Categorieën met bijbehorende codes	51
Bijlage 7: Thema's met bijbehorende categorieën.....	56
Bijlage 8: Beoordelingsformulier eindwerkstuk	57

Samenvatting

Binnen dit onderzoek is inzichtelijk geworden hoe docenten in het Nederlands basisonderwijs binnen een specifieke context onderwijsdigitalisering ervaren. Uit de literatuur kwam naar voren dat er weinig aandacht besteed wordt aan (onbedoelde) negatieve gevolgen van onderwijsdigitalisering, zoals de mogelijk negatieve impact op de professionele autonomie van een docent. Dit kan mede verklaard worden door de dominantie van een instrumentele visie op onderwijstechnologie, waarbij louter aandacht is voor de positieve bijkomstigheden van digitale technologie. Dat technologie ook een sturende rol heeft wordt binnen deze visie niet of nauwelijks bestudeerd. Professionele autonomie in het onderwijs heeft betrekking op de mate van vrijheid in pedagogisch en didactisch handelen en zelfstandigheid in het maken van keuzes, zoals die ervaren wordt door docenten. In totaal zijn op GBS Het Zwaluwnest zeven semigestructureerde interviews afgenomen waarvan vijf met docenten, één met de schoolleider en één met de schoolbestuurder. In een analyse van de interviewdata is weergegeven hoe digitale technologie op deze basisschool wordt ingezet, op welke manier besluitvorming tot stand komt en hoe docenten worden betrokken bij dit keuzeproses. Ook is het gebruik en de keuze van digitale technologie in kaart gebracht. Uit deze analyse blijkt dat docenten geen negatieve relatie ervaren tussen onderwijsdigitalisering en professionele autonomie. Het feit dat docenten geen gevaar zien voor hun professionele autonomie kan mede het resultaat zijn van een instrumentele visie die zij uitdragen. De verwachting is dat hun professionele autonomie in de toekomst op een andere manier zal moeten worden ingezet, naar bijvoorbeeld meer begeleidend en coachend. Al met al ervaren docenten niet dat zij de dupe zijn van onderwijsdigitalisering.

Inleiding

In het Nederlands basisonderwijs wordt steeds meer gebruik gemaakt van digitale technologie. In totaal werkt 70 procent van de basisschoolleerlingen met Chromebooks (Bouma & Van der Klift, 2019) en worden digitale leeromgevingen, zoals Snappet en Gynzy, steeds vaker ingezet als vervanging voor leermethoden uit boeken in de klas. Er wordt, zo staat in de *Digitaliseringsagenda* (Rijksoverheid, 2019), van docenten verwacht dat zij zich aanpassen aan de digitale toekomst, en dat zij dit ook aan hun leerlingen meegeven.

Op 17 januari 2020 lanceert Kennisnet een publicatie *Waarden wegen* waarin een ethisch perspectief wordt geboden op onderwijsdigitalisering (Pijpers, 2019). Ook lanceert Kennisnet een *Ethiekkompas*, een tool waarmee scholen geholpen worden een gesprek te voeren over ethiek en onderwijsdigitalisering. Reden voor de publicatie is de toename van het aanbod van digitale technologie. Volgens Pijpers, strategisch adviseur digitale geletterdheid bij Kennisnet, is het juist nu van belang te kijken naar onderliggende waarden die technologie bij zich draagt. Scholen voeren te weinig ethische gesprekken over dit onderwerp en zijn zich vaak niet bewust van mogelijke negatieve gevolgen. Toch wordt digitale technologie massaal ingezet om sneller en efficiënter onderwijs te bieden. Pijpers (2019) beargumenteert dat sneller en efficiënter onderwijs niet altijd beter is omdat ethische waarden, zoals privacy en autonomie, verloren kunnen gaan. Het wordt duidelijk dat de urgentie omtrent het maatschappelijke vraagstuk van ethiek in het onderwijs toeneemt.

In eerder onderzoek naar onderwijsdigitalisering is veel aandacht besteed aan de positieve effecten van gepersonaliseerd onderwijs en dataficering op leeropbrengst en leerlingmotivatie (Kester et al., 2018). Er is echter nog nauwelijks kritisch onderzoek gedaan naar de impact van onderwijstechnologie op de publieke waarden waarop ons onderwijs gebouwd is, zoals vrijheid en gelijkheid, maar ook de professionele autonomie van docent en school. Middels mijn onderzoek wil ik inzicht krijgen in de manier waarop docenten in het Nederlands basisonderwijs de verandering van hun professionele autonomie ervaren in een onderwijsomgeving waarin hardware, zoals Chromebooks en tablets, maar ook digitale onderwijsplatforms, zoals Snappet en Gynzy, in toenemende mate integreren met onderwijspraktijken in het leslokaal.

Theoretisch kader

Educatieve platform technologie (EdTech) wordt op grote schaal in het Nederlands onderwijs gebruikt, vaak met als doel leeropbrengsten te verhogen en onderwijs aan te passen aan de leervermogens- en behoeften van ieder kind. Deze vorm van onderwijs wordt ook wel gepersonaliseerd onderwijs genoemd (Kester et al., 2018). Gepersonaliseerd onderwijs krijgt veel positieve aandacht; zo worden door de overheid grote verwachtingen toegedicht aan het geven van onderwijs op maat voor ieder kind. Dit komt omdat zowel leerling als docent gericht kan werken aan leerdoelen met als resultaat betere leeropbrengsten (Rijksoverheid, 2019). Er zijn echter nauwelijks kritische analyses uitgevoerd naar de achterliggende mogelijk negatieve politieke, economische en culturele invloeden van digitale technologie op het onderwijs (Bulger, 2016; Selwyn & Facer, 2016).

EdTech platformen worden met name gezien als tool om het onderwijs te verbeteren. Hieruit komt een instrumentele visie op onderwijstechnologie naar voren (Van Dijck, Poell & De Waal, 2016). Dat deze platformen het onderwijs ook in belangrijke mate kunnen sturen en organiseren wordt binnen een instrumentele visie niet of nauwelijks onderkend en bestudeerd. Ook wordt de rol die de platformen spelen doorgaans niet ter discussie gesteld (Van Dijck et al., 2016 p. 30). Didactische en pedagogische modellen zijn echter wel geïntegreerd in de architectuur van EdTech platformen en dragen daarbij mede-verantwoordelijkheid voor het organiseren van onderwijs (Van Dijck, Poell & De Waal, 2018; Williamson, 2017). Een mogelijk gevolg hiervan is dat een docent (onbedoeld) zijn of haar autonomie kan verliezen. Zo komt de vrijheid om lessen te ontwerpen volgens de eigen didactische en pedagogische principes van de docent mogelijk in het geding doordat technologie vat krijgt op het organiseren van het onderwijs, en daarmee op het leerproces (Bradbury & Robert-Holmes, 2018). Uit dit onderzoek, waarin de ervaringen van docenten met EdTech in het primair onderwijs in kaart zijn gebracht door middel van interviews, blijkt dat digitalisering invloed heeft op de identiteit van docenten. Zo wordt gesteld dat docenten dataficering, als onderdeel van onderwijsdigitalisering, associëren met een gebrek aan vertrouwen in hen als professionals. Ook wordt beargumenteerd dat docenten zich steeds meer zien als louter data-verzamelaars in plaats van docent en zich steeds meer verplicht zouden kunnen voelen om de platformen te voorzien van de leerling data die het als brandstof gebruikt. De kennis omtrent het onderwerp binnen de Nederlandse context is echter gering. Er is grote behoefte is aan verkennend onderzoek, gezien de toenemende mate waarin ook het Nederlands onderwijs platformiseert (Bouma & Van der Klift, 2019).

Ten behoeve van dit onderzoek deel ik het begrip professionele autonomie op in twee delen: professionaliteit en autonomie. In de literatuur bestaan meerdere opvattingen over de relatie tussen professionaliteit van docenten in het onderwijs. Volgens Simons (2003) is een professionele docent iemand met een eigen visie, waarbij hij of zij een eigen manier van lesgeven heeft met gebruik van hulpmiddelen die aansluiten bij de gekozen leermethoden en visie van de school. Ook Weggeman (2007) noemt een aantal kenmerken van professionaliteit in het onderwijs. Eén van deze kenmerken is dat een docent zelfstandig te werk wil gaan waarbij zijn of haar constante ontwikkeling centraal staat. Een ander kenmerk is dat een docent zich professioneel opstelt in het maken van bepaalde keuzes in zowel didactisch als pedagogisch handelen. Een docent dient hiervoor een sterke mate van vrijheid te ervaren, gecreëerd door de schoolleiding. Professionaliteit verwijst dus niet alleen naar de letterlijke betekenis van “professioneel zijn”, maar ook naar het niveau van zelfstandigheid, erkenning en ontwikkeling van een docent. Onderliggende aspecten die van belang zijn voor professionaliteit van een docent hebben betrekking op de maatschappelijke relevantie van het beroep docent, specialistische kennis van een docent en de mate van autonomie (Windmuller, 2012). Nu een beeld is geschetst van professionaliteit zal een duidelijk begrip van autonomie gegeven moeten worden.

Autonomie wordt gezien als de capaciteit om controle uit te oefenen (Wallace, Sung & Williams, 2014). Pitt (2010) suggereerde dat autonomie een lastig, complex en tegenstrijdig concept is. Er wordt aangenomen (Reich, 2002) dat het niet alleen een natuurlijke kwaliteit van mensen is, maar ook iets dat tot op zeker hoogte afhankelijk is van de intrinsieke capaciteiten van individuen. Wanneer er gekeken wordt naar de autonomie van een docent is het van belang in acht te nemen dat het een begrip is dat constant aan verandering onderhevig is (Pearson & Moomaw, 2005). Professionele autonomie van een docent is essentieel om rust te bewaren binnen een klaslokaal, en kan op verschillende manieren worden ingezet (Parker, 2015). Ook heeft professionele autonomie betrekking op de manier waarop een docent invulling aan zijn of haar les wil geven (Pearson & Moomwaw, 2005).

Al met al kan gesteld worden dat de professionele autonomie van een docent betrekking heeft op de mogelijkheid autonoom te kunnen handelen en op het kunnen uitoefenen van invloed op het maken van beslissingen (Windmuller, 2012). De definitie voor professionele autonomie die in dit onderzoek gehanteerd wordt is als volgt: “Een leraar heeft een behoorlijke mate van vrijheid in pedagogisch en didactisch handelen, in de keuze voor het leermateriaal en het bepalen van de wijze en het moment waarop hij toetst” (Pijpers, Bomas, Dundorp & Ligthart, 2020).

Om te onderzoeken of de professionele autonomie van docenten in het Nederlands basisonderwijs gevaar loopt zal de volgende hoofdvraag worden beantwoord:

“Hoe ervaren docenten in het Nederlands basisonderwijs de verandering van hun professionele autonomie binnen de context van de onderwijsdigitalisering?”

Methode

Om bovenstaande vraag te beantwoorden zijn semigestructureerde interviews afgenomen. Binnen dit onderzoek is Gereformeerde Basisschool Het Zwaluwnest, onderdeel van scholenkoepel CorDeo, geselecteerd als casus. De keuze om te focussen op slechts één basisschool is bewust gemaakt, omdat juist zo een diepgaand beeld kon worden ontwikkeld door respondenten te bevragen uit alle lagen van de school.

Respondenten

Doordat de onderzoeker oud-leerling is van Het Zwaluwnest kon makkelijk contact worden gelegd met de basisschool. Alle respondenten zijn benaderd via een e-mail met daarin een introductieposter met alle informatie over het onderzoek en de onderzoeker (Bijlage 1). Voor dit onderzoek hebben in totaal zeven respondenten zich aangemeld. De interviews zijn afgenomen met vijf docenten van Het Zwaluwnest, de schoolleider van Het Zwaluwnest en de schoolbestuurder van CorDeo.

In totaal zijn vier vrouwen en drie mannen geïnterviewd. Alle geïnterviewde respondenten worden in de analyse bij een gefingeerde naam genoemd. De respondenten zijn Anouk (groep 8), Britt (groep 3), Claire (groep 5), Dagmar (groep 2), Evert (groep 6 en ICT-coördinator), Frank (schoolleider) en Geert (schoolbestuurder). Alle respondenten hebben de Pabo afgerond en zijn na afronding in het basisonderwijs gaan werken. Drie respondenten zijn geboren vóór 1980; vier respondenten ná 1980.

Interviews

Voorafgaand aan de interviews hebben de respondenten een Informed Consent formulier ondertekend (Bijlage 2). De interviews zijn afgenomen in de periode van 15 november 2019 tot en met 27 november 2019. Zes interviews zijn afgenomen op Het Zwaluwnest in Vathorst en één interview is afgenomen op het hoofdkantoor van CorDeo in Leusden. Alle interviews zijn opgenomen met een telefoon en variëren in lengte van 26 minuten tot 46 minuten.

De interviews zijn opgesteld in de vorm van semigestructureerde interviews, zoals omschreven door Galletta (2013). Door een vooraf bepaalde reeks open vragen te combineren met de mogelijkheid bepaalde thema's verder te onderzoeken, biedt deze methode ruimte aan de respondenten om naast de vastgestelde thema's ook eigen ervaringen en meningen te delen. Boeije (2009) beschrijft deze methode als flexibel omdat ruimte wordt geboden om door te vragen en zo meer inzicht te krijgen in ervaringen.

Voor de afname van de interviews is voor zowel docenten, schoolleider als schoolbestuurder een verschillende Topiclijst samengesteld (Bijlage 3). Voorafgaand aan het

interview is aan alle respondenten nogmaals kort een introductie gegeven van het onderzoek. De Topiclijsten behandelden vervolgens zes dezelfde onderwerpen, dit zijn: *Kenmerken respondent*, *Digitale leermiddelen*, *Besluitvorming en organisatie*, *Ervaring met digitale leermiddelen*, *Professionele autonomie* en *Toekomst basisonderwijs*. Soms was de insteek van een onderwerp anders, vanwege de werkzaamheden van de respondent. Zo zijn vragen over het onderwerp *Ervaring met digitale leermiddelen* anders vormgegeven, doordat een docent voor de klas staat maar schoolleider en schoolbestuurder niet. Voor hen was het onderwerp *Besluitvorming en organisatie* bijvoorbeeld uitgebreider. Tot slot is aan alle respondenten gevraagd of zij nog dingen wilden toevoegen aan het interview.

Coderen

Na afname van de interviews zijn alle opnames getranscribeerd. Vervolgens zijn alle getranscribeerde interviews gecodeerd aan de hand van de *Grounded Theory Methodology* (Strauss & Corbin, 1994). Dit houdt in dat alle transcripten grondig zijn gelezen waarbij uitspraken, waar nodig, zijn voorzien van een code die de kern van het antwoord omschrijft. Op deze manier zijn de interviewdata op een systematische wijze geselecteerd en gesorteerd, met uiteindelijk doel om patronen te herkennen. Coderen geeft als het ware een analytisch kader van waaruit de analyse is opgebouwd (Charmaz 2014, p. 45). Het coderen bestaat uit drie stappen: open coderen, axiaal coderen en selectief coderen (Boeije, 2005).

De eerste stap betreft het open coderen. Van belang is dat dicht bij de data van het onderzoek wordt gebleven en dat geen directe aannames gemaakt worden (Charmaz 2014, p. 47). Uit de zeven getranscribeerde interviews zijn in totaal 275 open codes gevonden. Sommige open codes konden met elkaar worden gecombineerd doordat de inhoud overeenkwam. Zo waren er bijvoorbeeld verschillende definities van gepersonaliseerd onderwijs die zijn gecombineerd tot de hoofdcodes *Definitie gepersonaliseerd onderwijs* met vier bijbehorende subcodes. In totaal zijn 143 hoofdcodes met, in sommige gevallen, bijbehorende subcodes overgebleven. De namen van alle open codes in de transcripten zijn aangepast naar de namen van de hoofd- en subcodes zodat de analyse overzichtelijk kon worden uitgevoerd. De getranscribeerde interviews met 275 open codes en het overzicht met 143 hoofdcodes en bijbehorende subcodes zijn te vinden in Bijlagen 4 en 5.

De tweede stap betreft het axiaal coderen, waarbij de open codes vergeleken worden om zo de data volledig en doortastend te categoriseren. De 143 hoofdcodes zijn met elkaar vergeleken en onderverdeeld in tien categorieën. Zo bevat de categorie *Gebruik digitale technologie* codes die betrekking hebben op het gebruik van digitale technologie op school.

Voorbeelden van open codes uit deze categorie zijn *Definitie digitale leermiddelen*, *Doel digitale leermiddelen* en *Aanwezigheid hardware*. In Bijlage 6 is een volledig overzicht te vinden van de tien categorieën met bijbehorende codes.

Tot slot is de derde stap uitgevoerd, welke het selectief coderen betreft. Tijdens de slotfase van het coderen zijn de tien categorieën met elkaar vergeleken en zijn in totaal drie thema's te onderscheiden die de rode draad vormen door de analyse. Thema 1 betreft *Digitale technologie op school*, Thema 2 betreft *Ervaring onderwijsdigitalisering* en Thema 3 betreft *Relatie onderwijsdigitalisering en professionele autonomie*. De thema's met bijbehorende categorieën zijn terug te vinden in Bijlage 7.

Procedure data-analyse

Voor het beantwoorden van de hoofdvraag zijn in de analyse de eerdergenoemde thema's besproken. Aan de hand van de categorieën en codes die bij desbetreffend thema horen is data uit interviews geselecteerd en verweven in de analyse. Niet alle codes die gevonden zijn in het onderzoek zijn besproken, omdat niet alle codes bijdroegen aan het beantwoorden van de hoofdvraag. De literatuur uit het theoretisch kader is vergeleken met data uit de interviews. Uiteindelijk is door kwalitatief onderzoek uit te voeren, met behulp van de thema's met bijbehorende categorieën en codes, de hoofdvraag beantwoord.

Analyse

Zoals besproken in de methode zijn drie thema's te onderscheiden die de rode draad vormen door het onderzoek. De thema's zullen opeenvolgend besproken om uiteindelijk antwoord te kunnen geven op de hoofdvraag: "Hoe ervaren docenten in het Nederlands basisonderwijs de verandering van hun professionele autonomie binnen de context van de onderwijsdigitalisering?".

Thema 1: Digitale technologie op school

Alvorens het beantwoorden van de hoofdvraag, is het belangrijk in kaart te brengen welke digitale systemen worden gebruikt op Het Zwaluwnest. Vier categorieën zullen daarvoor behandeld worden: *Kenmerken en identiteit Het Zwaluwnest (1.1)*, *Persoonlijke kenmerken respondent (1.2)*, *Gebruik digitale technologie (1.3)* en *Besluitvorming (1.4)*.

1.1 Kenmerken en identiteit Het Zwaluwnest

In het meest recente jaarverslag van CorDeo staat dat scholen zelf (digitale) leermiddelen kiezen die passen bij hun identiteit en gestelde onderwijskundige doelen (CorDeo scholengroep, 2018). Geert voegt hieraan toe: "[...] ze werken uiteindelijk allemaal hetzelfde. Dat is namelijk kwalitatief goed onderwijs". De schoolleider kiest welke digitale technologie wordt ingezet, maar kwalitatief goed onderwijs is de kern van de identiteit van elke school. Behalve bij de christelijke identiteit van Het Zwaluwnest sluit deze keuzevrijheid ook aan bij één van de onderwijskundige doelen die Frank voor ogen heeft: "Het doel is dus dat de kinderen het beste onderwijs volgen dat wij kunnen aanbieden". Frank legt uit dat bij het ontwikkelen van de onderwijsvisie op Het Zwaluwnest ICT als belangrijk onderdeel van het digitale leermiddelenbeleid wordt meegenomen. De keuze en het gebruik van digitale technologie wordt gekenmerkt door wat Van Dijck et al. (2018) een instrumentele visie op onderwijstechnologie noemen: educatieve platformen worden louter gezien als tool om onderwijsprestaties te verbeteren.

1.2 Persoonlijke kenmerken respondent

Alle docenten geven voorkeur aan lesgeven met (meer) digitale leermiddelen. Bijna alle docenten, op Anouk na, hebben in hun carrière altijd lesgegeven met digitale leermiddelen. Omgaan met bepaalde digitale technologie is echter iets dat alleen bij Evert tijdens zijn opleiding behandeld werd. Opvallend is dat alleen Claire en Evert zichzelf omschrijven als voldoende digitaal vaardig. De overige docenten vinden dat ontwikkelingen snel gaan,

waardoor het lastig is zelfstandig te werk te gaan. De verantwoordelijkheid voor het ontwikkelen van digitale vaardigheden ligt volgens Anouk namelijk bij de docent zelf: *“Dat vind ik altijd wel met digitaal [...] dan vind ik wel dat je veel zelf moet onderzoeken. Hoe vind je de weg door de digitale wereld”*. Momenteel hebben sommige docenten niet het idee dat zij alles uit de digitale technologie halen wat er in zit. Één van de kenmerken omschreven door Weggeman (2007) zien we hier terug; docenten op Het Zwaluwnest willen zichzelf graag ontwikkelen. Zij kunnen dit echter niet geheel zelfstandig doen, zoals Weggeman impliceert, maar hebben behoefte aan ondersteuning.

1.3 Gebruik digitale technologie

Nu zal inzichtelijk gemaakt worden welke digitale leermiddelen en hardware gebruikt worden op Het Zwaluwnest. In de onderbouw (groep 1 en 2) worden geen afzonderlijke vakken gegeven, maar worden de lessen opgebouwd door middel van themaweken. Afzonderlijke vakken voor de middenbouw (groep 3, 4 en 5) en de bovenbouw (groep 6, 7 en 8) zijn hetzelfde, aldus docent Claire: *“Rekenen, spelling, taal, begrijpend lezen, verkeer, Engels, schrijven, ja IPC dus daar zit aardrijkskunde geschiedenis en biologie kunstcultuur mens- en maatschappij [...] Dan heb je nog muziek [...] en godsdienst natuurlijk”*. Wanneer wordt gekeken naar de aanwezigheid van hardware wordt duidelijk dat klassen in de onderbouw een Digibord hebben. De middenbouw en de bovenbouw, met klassen van 20 tot 30 leerlingen, hebben 10 Chromebooks en elk een Digibord tot hun beschikking. Onderling kan er worden uitgewisseld; hier is het docententeam toe bereid. Sommige docenten vinden dat er momenteel onvoldoende hardware beschikbaar is op school. Zo vertelt Anouk: *“Daar loop je nu wel tegen aan, dat je zegt van elk kind moet eigenlijk gewoon een Chromebook hebben want het is gewoon irritant dit”*. Toch is niet iedereen het eens met Anouk, anderen vinden de aanwezigheid van hardware wel voldoende omdat het huidige digitale leermiddelenbeleid achter loopt. Digitale technologie wordt momenteel namelijk ingezet als aanvulling op de les zodat leerlingen extra kunnen oefenen. Dit komt mede doordat de kosten voor digitale leermiddelen (te) hoog zijn, denkt Britt: *“Ja het is echt geld, het is te duur”*. Claire voegt hieraan toe: *“Want sommige software kosten echt bakken met geld”*. Ook Frank vindt dat er schandalig hoge prijzen worden gevraagd voor software. Geert concludeert dat digitale leermiddelen zorgen voor toenemende kosten, ondanks dat het budget er niet voor toeneemt.

Wanneer er een schoolbeleid zou komen waar meer gebruik gemaakt zou worden van Chromebooks zou pas meer hardware aangeschaft moeten worden volgens Evert: *“Maar mocht je in de toekomst meer op de Chromebooks gaan doen dan hebben we gewoon een*

Chromebook per kind nodig en dan moeten we nog twee keer zoveel Chromebooks aanschaffen". Vanaf 2020 mogen alle CorDeo scholen zelf bepalen hoeveel budget uitgegeven wordt aan digitale technologie vertelt Geert: *"We kwamen erachter kwamen dat de basis die we hadden vastgesteld niet passend is bij de nieuwste ontwikkelingen van nu, dus ik heb gezegd, dan komt er meer ruimte om zelf te zeggen wij kiezen als school hiervoor"*. Volgens Frank zullen er in 2020 meer digitale leermiddelen worden aangeschaft, zodat elk kind in ieder geval een eigen Chromebook ter beschikking heeft. Dit beoogt twee doelstellingen: het laten afnemen van de werkdruk voor docenten en het laten toenemen van de kwaliteit van onderwijs. Hieruit blijkt dat Frank een instrumentele visie op onderwijstechnologie hanteert; hij heeft alleen maar oog voor de positieve gevolgen van het gebruik van technologie, zoals het afnemen van de werkdruk voor docenten.

Op Het Zwaluwnest worden verschillende toepassingen van digitale technologie gebruikt. Zo wordt het leerlingadministratie- en -volgsysteem Parnassys gebruikt om resultaten in te voeren en absentie bij te houden. Met ouders van leerlingen wordt gecommuniceerd via Parro, een app die is ontwikkeld door Parnassys. Digitaal leermateriaal wordt aangeboden door distributeur Heutink, zoals *Alles Telt* en *Veilig Leren Lezen*, maar er wordt ook gebruik gemaakt van online gratis software, zoals *Kahoot* en *Mentimeter*. Ook onderwijsplatform Cloudwise is sinds een aantal jaar onderdeel van het ICT-pakket. Dit onderwijsplatform biedt een koppeling tussen verschillende leermethoden en Google Chrome. Tevens biedt Cloudwise de mogelijkheid zelf digitaal leermateriaal te implementeren. Claire, Evert, Britt en Dagmar proberen vaak gebruik te maken van digitale leermiddelen. Zij beargumenteren dat digitale leermiddelen het leren voor leerlingen leuker maakt. Een andere positieve bijkomstigheid is dat het zoeken naar informatie een stuk makkelijker is geworden. Deze uitspraken getuigen wederom van een instrumentele visie. Het idee dat onderwijstechnologie stuurt en vormgeeft is niet aanwezig; de docenten benoemen alleen positieve bijkomstigheden van het gebruik van digitale leermiddelen.

Het inzetten van digitale leermiddelen is leerkracht- en vakafhankelijk vertelt Anouk: *"Dat wordt heel erg verschillend ingezet. De een gebruikt het laat maar zeggen elke dag, en de ander doet het minder"*. Volgens de huidige afspraken mogen alle toetsen op papier afgenomen worden, tenzij een docent de voorkeur geeft aan digitaal toetsen. Britt zou liever zien dat dit beleid wordt aangescherpt, zodat digitaal toetsen de norm wordt: *"Ik vind het echt dom dat we dat niet doen"*. Dagmar voegt daaraan toe *"Ik snap ook eigenlijk echt niet waarom we het niet doen"*. Ondanks dat er nu nog geen schoolbeleid is omtrent digitaal toetsen, wordt daar wel aan gewerkt vertelt Evert: *"Ik ben toevallig ook met een onderzoek bezig over*

digitaal toetsen [...] over wat voor effecten dat heeft op het rendement van de kinderen". Hieruit blijkt dat docenten zelfstandig te werk mogen gaan op school (Weggeman, 2007). Ook wordt hier nogmaals benadrukt dat de docenten op Het Zwaluwnest een instrumentele visie hanteren op onderwijstechnologie; door te focussen op het rendement van kinderen wordt alleen aandacht besteed aan hoe het onderwijs verbeterd kan worden. De docenten zijn zich er niet van bewust dat didactische en pedagogische modellen zijn geïntegreerd in de architectuur van EdTech platformen (Van Dijk et al., 2018; Williamson, 2017), en dus een sturende rol kunnen spelen.

1.4 Besluitvorming

Zoals eerder genoemd heeft elke schoolleider de vrijheid om zelf, binnen het vastgestelde budget, uitgaven te doen aan digitale technologie. Geert draagt wel de eindverantwoordelijkheid: *"De directeur is verantwoordelijk en ik ben eindverantwoordelijk [...]"*. Hij voegt hier aan toe dat wet- en regelgeving bepalen waaraan scholen moeten voldoen bij het inkoopbeleid; er is echter geen verplicht budget dat moet worden uitgegeven aan digitale leermiddelen. Scholen zijn dus vrij eigen keuzes te maken omtrent digitale technologie. Wanneer een schoolleider meer geld wil uitgeven aan digitale technologie kan dat, mits het past in de begroting. Om scholen te ondersteunen bij het keuzeprocess heeft CorDeo een ICT-coördinator in dienst die alle technologische ontwikkelingen in de gaten houdt. Op deze manier stimuleert CorDeo een professionele leermiddelenkeuze.

Op Het Zwaluwnest wordt het docententeam nauw betrokken bij het keuzeprocess, aldus Frank: *"We hebben dus ook een expertise team ICT en die sturen dus zo 'n keuzeprocess aan [...] op het moment dat er onduidelijkheid is, of dat er onenigheid is of welke reden dan pak ik pas mijn rol"*. Ook kan er door middel van bordsessies input worden gegeven door docenten. Het geven van input is niet verplicht; maar je wordt wel geacht in mee te gaan met ontwikkelingen. Anouk, Claire, Dagmar en Evert zijn het eens met Frank en vinden dat er voldoende betrokkenheid is bij het maken van keuzes. Britt vindt echter dat niet alle docenten voldoende betrokken worden bij de besluitvorming: *"Nu nog niet. Ik denk dat die rol wel groter kan. Ik denk ook wel dat mensen dat wel willen"*. De woorden van Windmuller (2012) worden hiermee bevestigd, hij constateert namelijk dat professionals, docenten, invloed willen uitoefenen op het maken van beslissingen.

Thema 2: Ervaring onderwijsdigitalisering

Nu duidelijk is welke digitale technologie gebruikt wordt op Het Zwaluwnest is het van

belang om de ervaringen van de respondenten omtrent onderwijsdigitalisering te bespreken. Hierdoor zal uiteindelijk specifiek gekeken kunnen worden naar het vraagstuk over professionele autonomie. Middels de categorieën *Ontwikkelingen onderwijsdigitalisering (2.1)*, *Gevolgen onderwijsdigitalisering (2.2)* en *Visie gepersonaliseerd onderwijs (2.3)* zullen de ervaringen geanalyseerd worden.

2.1 Ontwikkelingen onderwijsdigitalisering

Britt en Dagmar ervaren geen actuele discussie met betrekking tot digitale ontwikkelingen op Het Zwaluwnest. Dat komt volgens hen doordat onderwijsdigitalisering op hun school nog in de kinderschoenen staat. De overige respondenten vinden, ondanks dat Het Zwaluwnest zich in een opstartende fase bevindt, de discussie omtrent onderwijsdigitalisering wél actueel en zien duidelijke veranderingen. Zo constateert Claire dat het aanbod van digitale technologie, zoals Pijpers (2019) ook benadrukt, enorm toeneemt: *“Ik heb weleens met een nieuw Digibord [...] Maar voordat je het programma in de vingers hebt hebben ze al een nieuw programma”*. Frank voegt hieraan toe: *“Daar zit één keiharde wet in en dat is verandering de norm is. Zoals het nu is zo is het over een jaar niet meer”*. Ondanks de snelheid van veranderingen verwacht Frank van zijn team actieve deelname aan de ontwikkelingen. Dit komt overeen met de *Digitaliseringsagenda* (Rijksoverheid, 2019) waarin wordt beschreven dat het van docenten wordt verwacht mee te gaan in nieuwe ontwikkelingen. Geert vindt dat schoolleiders en docenten in hun eigen tempo moeten kunnen innoveren, ondanks dat de ontwikkelingen soms niet bij te houden zijn.

Een andere punt dat duidelijk zichtbaar wordt is het verschil tussen jonge en oude docenten. Zo vertelt Anouk: *“De jongere leerkrachten [...] die zitten daar al meteen in. En ik heb daar echt wel even tijd voor nodig als leerkracht”*. Evert, die naast zijn werk als docent ook ICT-coördinator is, beaamt dit ook: *“Bij een paar docenten/collega's merk ik wel die zijn wat minder handig in de digitale wereld dus die heb ik wel het vaakst aan m'n deur staan”*. Andere docenten verklaren dat er onvoldoende ondersteuning is bij het ontwikkelen van hun digitale vaardigheden. Dagmar vertelt dat hulp welkom zou zijn, omdat zij op dit moment haar digitale vaardigheden niet kan optimaliseren. Vaak weet zij bijvoorbeeld niet hoe ze de weg kan vinden in bepaalde digitale leermethoden. Frank ziet deze ontwikkeling ook bij zijn team en stelt dat er inderdaad een inhaalslag te maken valt: *“Volgende week dinsdag krijgen ze een uitleg over de software die we al heel lang hebben, maar heel veel dingen worden niet effectief gebruikt doordat ze het niet weten [...]”*. Britt voegt hieraan toe dat digitale geletterdheid behoort tot de basiskennis van een leerling. Het is dus absoluut van belang dat

een docent de juiste ondersteuning kan bieden.

2.2 Gevolgen onderwijsdigitalisering

Eén van de gevolgen van de onderwijsdigitalisering is dat de verhouding tussen docent en leerling verandert. Door digitalisering komen kinderen ontwikkeld binnen en zijn vaak verder dan de docent: *“Ze kunnen er meer mee dan jij en ik”* vertelt Claire, zij duidt hiermee op het gebruik van Chromebooks in de klas. Toch wordt dit niet ervaren als een negatieve ontwikkeling. Anouk haalt hier zelfs haar voordeel uit: wanneer ze iets niet begrijpt vraagt ze haar leerlingen om hulp. Op die manier leren beide partijen samen te werken. Een ander zichtbaar gevolg is het gevoel van angst door de toename van het aantal keuzemogelijkheden: *“De mogelijkheden zijn oneindig. Dat is tegelijkertijd een beetje de valkuil, want leerkrachten kunnen daar soms een beetje in verzuipen”*, aldus Geert. Zo wordt het door de docenten ook ervaren; volgens Dagmar resulteert dit in een spanningsveld: *“Omdat het ligt aan de leerkrachten, het is spannend, en hoe moet dat dan [...] Vooral het: Oh help weer wat nieuws”*. Volgens haar heeft minstens de helft van het docententeam moeite met de vernieuwingen. Wanneer gekeken wordt naar de invloed van onderwijsdigitalisering ziet Frank dit als een treurige ontwikkeling:

“Omdat er angst ontstaat bij een deel van de leerkrachten en angst maakt dat een deel van de intrinsieke motivatie wordt afgeremd. Mensen durven het eigenlijk niet aan, ze zijn bang dat ze niet weten, dat ze het stuk maken. Dat ze dingen doen die ze niet mogen doen”

Al met al is, zoals Reich (2002) deed vermoeden, autonomie niet alleen een natuurlijke kwaliteit van mensen maar tot op zekere hoogte ook afhankelijk van de intrinsieke capaciteit van individuen. Wanneer angst de overhand krijgt wordt de intrinsieke motivatie afgeremd; docenten durven hierdoor minder of soms zelfs geen risico's te nemen.

2.3 Visie gepersonaliseerd onderwijs

Zoals eerder gesteld is veel aandacht besteed aan positieve effecten van gepersonaliseerd onderwijs (Kester et al., 2018). De definities voor gepersonaliseerd onderwijs, gegeven door de respondenten, komen overeen met de definitie geschetst door Kester et al. (2018). Anouk, Britt en Claire omschrijven gepersonaliseerd onderwijs als gericht onderwijs waarbij leerlingen kunnen leren op hun eigen niveau. Momenteel wordt er nog geen digitaal gepersonaliseerd onderwijs aangeboden op Het Zwaluwnest. Wel volgen leerlingen eigen

leerroutes, bepaald door hun docent, waarmee onderwijs op maat wordt aangeboden.

Adaptief onderwijs middels Snappet wordt echter (nog) niet gebruikt op Het Zwaluwnest. Om deze reden is aan de respondenten gevraagd wat hun beeld is van gepersonaliseerd onderwijs en een onderwijsplatform als Snappet. Britt verwacht dat gepersonaliseerd onderwijs de lestijd efficiënter maakt: *“Ik denk dat je daarmee wel meer momenten kunt ondervangen die normaal snel loze momenten kunnen zijn”*. Dit komt overeen met het beeld dat geschetst wordt in de *Digitaliseringsagenda* (Rijksoverheid, 2019). Evert denkt dat gepersonaliseerd onderwijs de werkdruk zal verlagen. Hieruit blijkt wederom een instrumentele visie op onderwijstechnologie. De docenten verwachten positieve uitkomsten en zijn zich er niet van bewust van dat technologie ook mede richting kan geven aan mogelijk negatieve politieke, economische en culturele invloeden op het onderwijs (Bulger 2016; Selwyn & Facer 2016).

Op sommige scholen binnen CorDeo wordt gebruik gemaakt van Snappet, zoals eerder aangegeven op Het Zwaluwnest niet. Geert onderbouwt dat de leeropbrengsten van alle scholen binnen CorDeo toch uniform zijn. Scholen zouden van Geert pas verplicht gebruik moeten maken van Snappet wanneer: *“[...] overduidelijk blijkt dat het echt een significant positief effect heeft op het leren van kinderen”*. Snappet is wel de toekomst op Het Zwaluwnest volgens Frank: *“Snappet zou natuurlijk een enorm welkome aanvulling zijn, we zijn er echt aan toe om die stap te gaan maken”*. Frank en Geert stellen de rol die het onderwijsplatform speelt niet ter discussie, waaruit blijkt dat zij Snappet beoordelen vanuit een instrumentele visie.

Het beeld dat docenten op Het Zwaluwnest hebben van Snappet varieert. Anouk vindt individualistisch onderwijs een keerzijde van Snappet. Ook Claire heeft een negatief beeld bij Snappet en is bang dat haar rol als docent minder wordt vanwege instructiefilmpjes die worden aangeboden. Ook is ze bang dat het vermogen van een leerling om te schrijven achteruit zal gaan. Britt, Dagmar en Evert zijn echter positief over Snappet. Dagmar vindt dat Snappet de kunde van een docent overstijgt door adaptief onderwijs aan te bieden. Anouk, Claire en Evert zijn voorstander van een balans tussen het huidige onderwijs en gepersonaliseerd onderwijs, zo vertelt Claire: *“Jawel maar niet volledig. Nee altijd nog naast iets anders, of voor 1 vak of 2 vakken maar niet voor de hele rambam zeg maar”*. Dagmar en Britt zijn voorstander van volledig gepersonaliseerd onderwijs.

Thema 3: Relatie onderwijsdigitalisering en professionele autonomie

Nu de ervaringen van de respondenten omtrent onderwijsdigitalisering in grote lijnen helder

zijn weergegeven, kan worden ingezoomd op de relatie tussen onderwijsdigitalisering en 3.1 *Kenmerken professionele autonomie*

Claire omschrijft professionele autonomie als de vrijheid om zelfstandig beslissingen te mogen nemen binnen het kader van de school; dit komt overeen met één van de kenmerken zoals Simons (2003) deze omschrijft. Dagmar ziet professionele autonomie als het proactief bezig zijn van een docent tijdens een les. Volgens Frank is professionele autonomie onlosmakelijk verbonden met goed onderwijs: “*Iedereen krijgt de professionele ruimte die hij of zij nodig heeft om zijn werk goed te doen en te kunnen ontwikkelen*”. Om jezelf te ontwikkelen als docent dient hij of zij, naast zelfstandigheid, een sterke mate van vrijheid te ervaren, gegeven door de schoolleiding (Weggeman, 2007). Claire ziet het inzetten van professionele autonomie als haar eigen verantwoordelijkheid en voelt zich daar zeker in gesteund door de schoolleiding. Ook Britt vindt het inzetten van professionele autonomie iets dat gestimuleerd wordt op school. Hiermee worden de woorden van Weggeman (2007) bevestigd. Evert vindt dat docenten zelf moeten inschatten of iets toereikend is of niet: “[...] *je hebt zelf ook een set hersenen gekregen*”. Door leermethoden wordt wel veel bepaald, waardoor Anouk soms een beperkte keuzevrijheid ervaart als het gaat om het indelen van haar les. Dit is teleurstellend, want een eigen manier van lesgeven is van belang voor een professionele docent (Simons, 2003).

3.2 *Verandering door opkomst onderwijsplatformen*

Om te kijken of er veranderingen ontstaan door de opkomst van onderwijsplatformen is allereerst gekeken naar de rol van docent. Anouk vertelt dat er voor docenten meer mogelijkheden ontstaan; zo kunnen zij effectiever te werk gaan en meer tijd besteden aan andere dingen. Britt ervaart dit ook zo, zij ziet haar rol hierdoor veranderen naar meer coachend, waardoor ze gericht individuele leerlingen kan helpen. Hieruit blijkt dat de docenten een instrumentele visie uitdragen. Zij hebben geen oog voor een sturende rol van technologie en zien onderwijsplatformen slechts als tools om werkdruk te verlagen en lasten te verlichten. Evert ziet geen verandering door onderwijsdigitalisering; verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat hij nog maar drie jaar als docent werkzaam is en dus geen vergelijkingsmateriaal heeft. Naast de veranderende rol van docent is door de opkomst van onderwijsplatformen nog een verandering zichtbaar. Zo is het volgens Anouk makkelijker om een les voor te bereiden door het grotere bereik via Cloudwise. Dagmar vindt dat Cloudwise werk uit handen neemt, zoals het nakijken van resultaten. Het werk gaat dus sneller en efficiënter. De autonomie van Het Zwaluwnest verandert ook door de opkomst van

onderwijsplatformen. Frank vertelt dat scholen namelijk meer met elkaar samenwerken in het aanbod van de digitale leermiddelenmarkt, waardoor de autonomie van Het Zwaluwnest toeneemt. De invloed van grote distributeurs wordt namelijk minder, aldus Frank:

“Door ICT en door de verbinding die scholen met elkaar hebben is de invloed aan het afnemen [...] We organiseren onszelf van staken tot een groep op LinkedIn [...]. Daar vind ik mijn informatie, daar heb ik helemaal niemand meer voor nodig. Dus dat is heel erg aan het veranderen”

Door het hanteren van een instrumentele visie op onderwijstechnologie benadrukken de docenten en Frank met name positieve veranderingen en voordelen; zij ervaren een grotere mate van professionele autonomie. Van de organiserende rol van technologie lijken de docenten en schoolleider zich niet bewust te zijn.

3.3 Toekomstbeeld onderwijs

Tot slot is alle respondenten gevraagd naar het toekomstbeeld van docent en onderwijs. Anouk verwacht dat docenten een hoog analytisch vermogen moeten ontwikkelen om toetsen te kunnen beoordelen. Ook moeten docenten volgens Claire digitale vaardigheden blijven ontwikkelen, omdat deze in de toekomst nog belangrijker worden. Digitalisering heeft dus invloed op de identiteit van docenten, zoals beschreven in het onderzoek van Bradbury & Robert-Holmes (2018), maar wordt niet geassocieerd met een gebrek aan vertrouwen in hen als professionals. Docenten voelen zich juist sterker en zien hun rol in de toekomst nóg belangrijker worden, zo vertelt Britt: *“Ik denk dat die rol dus verandert naar nog meer begeleidend, coachend. Maar, ze hebben jou als leerkracht gewoon echt nodig”*. Dagmar voegt daaraan toe: *“Maar het blijft alsnog dat jouw instructie die doet er echt toe. De leerkracht, ik zeg altijd op wat voor een school je ook werkt, de leerkracht doet het hem”*. De verwachting op Het Zwaluwnest is dus niet dat de rol van docent wordt uitgevlakt of afgezwakt door de opkomst van onderwijsplatformen. Wat betreft onderwijs in het algemeen verwacht Anouk dat er grotere klassen zullen komen. Britt, Claire en Frank verwachten dat alles volledig gedigitaliseerd wordt en dat boeken en schriften voorgoed zullen verdwijnen. Geert en Evert denken echter dat er niet zulke radicale veranderingen plaats zullen vinden. Geert geeft hier de volgende verklaring voor: *“Het veranderingsvermogen van de sector is zeer traag, een olietanker [...]. Ik denk niet dat wij zelf in staat zijn om snel aan te passen. [...] er zijn gewoon nog weinig bewezen goede alternatieven voor de wijze van werken zoals*

we die nu hebben”. Onderwijsdigitalisering is echter ontkoombaar; over het tempo kunnen de meningen verschillen maar ontwikkelingen kunnen niet worden genegeerd.

Conclusie

Tijdens dit onderzoek zijn, middels het afnemen van zeven semigestructureerde interviews, een aantal bevindingen gedaan. Er is hierbij gefocust op het beantwoorden van de hoofdvraag: “Hoe ervaren docenten in het Nederlands basisonderwijs de verandering van hun professionele autonomie binnen de context van de onderwijsdigitalisering?”

De keuze voor digitale technologie op Het Zwaluwnest wordt gebaseerd op de identiteit en het onderwijskundige doel van de school: kwalitatief goed, christelijk onderwijs. Het docententeam wordt nauw betrokken bij besluitvorming; dit wordt als prettig ervaren. ICT wordt meegenomen in het digitale leermiddelenbeleid om leeropbrengsten te verhogen en onderwijs te verbeteren. Van Dijk et al. (2018) benoemen de dominantie van een instrumentele visie, die het denken over en handelen met onderwijstechnologie bepaald. Deze visie komt in de keuze voor digitale technologie op Het Zwaluwnest duidelijk naar voren doordat de schoolleider zich uitsluitend bezighoudt met het verbeteren van leeropbrengsten en kwalitatief goed onderwijs middels onderwijstechnologie.

Ondanks het inzetten van verschillende digitale leermiddelen op school vinden de docenten dat het huidige digitale leermiddelenbeleid achter loopt. Digitale technologie wordt namelijk slechts ingezet als aanvulling op de les zodat leerlingen extra kunnen oefenen. Docenten zouden dit graag anders zien, men heeft behoefte aan nieuwe mogelijkheden en staat positief tegenover het inzetten van meer digitale technologie. Toch omschrijft niet iedereen zich als digitaal vaardig; docenten hebben behoefte aan meer ontwikkeling, zoals Weggeman (2007) omschreef, maar willen daarbij ook graag ondersteund worden door de schoolleiding.

Er worden duidelijke veranderingen zichtbaar, ondanks dat onderwijsdigitalisering op Het Zwaluwnest nog in de kinderschoenen staat. Zo wordt de kloof tussen jonge en oude docenten groter en zijn leerlingen vaak digitaal beter ontwikkeld. Ook worden docenten, ondanks de snelle toename in het aanbod van digitale leermiddelen, geacht mee te gaan in ontwikkelingen zoals omschreven in de *Digitaliseringsagenda* (Rijksoverheid, 2019). Minstens de helft van het docententeam heeft moeite met de snelheid van de ontwikkelingen, waardoor een gevoel van angst ontstaat. Hierdoor wordt een deel van de intrinsieke motivatie afgeremd (Reich 2002). Wel staan de docenten positief tegenover voordelen van gepersonaliseerd onderwijs middels onderwijsplatformen. Zo is de verwachting dat de lestijd efficiënter kan worden ingedeeld en dat de werkdruk afneemt. Een balans tussen het huidige onderwijs en volledig gepersonaliseerd onderwijs wordt gezien als het beste scenario. Hieruit

blijkt wederom een instrumentele visie op onderwijstechnologie; docenten zijn zich alleen bewust van de positieve gevolgen van onderwijstechnologie.

De definities die docenten geven van professionele autonomie komen overeen met de definitie die gehanteerd wordt in het onderzoek, waarbij een docent een behoorlijke mate van vrijheid ervaart in pedagogisch en didactisch handelen en zelfstandigheid in het maken van keuzes (Pijpers et al., 2020). Ook zien de docenten een duidelijke rolverandering door de opkomst van onderwijsplatformen. De docenten zijn echter niet bang hun professionele autonomie te verliezen, maar zien juist een toename van mogelijkheden doordat zij meer coachend en begeleidend te werk te kunnen gaan. Voor de toekomst zien docenten hun rol daardoor nog belangrijker worden. Docenten ervaren onderwijsdigitalisering dus ook niet als een gebrek aan vertrouwen in hen als professionals. Dit in tegenstelling tot de onderwijssituatie in Engeland (Bradbury & Robert-Holmes, 2018). Ook de schoolleider ziet geen gevaar maar juist een toename in autonomie van Het Zwaluwnest door het ontstaan van nieuwe samenwerkingsverbanden tussen scholen. Dat docenten en schoolleider geen gevaar zien voor professionele autonomie kan mede het resultaat zijn van een instrumentele visie op onderwijstechnologie die zij uitdragen, waarbij louter oog is voor technologie als tool om het onderwijs te verbeteren (Van Dijk et al., 2018). Het idee dat technologie onderwijs vormgeeft en stuurt is op Het Zwaluwnest niet aanwezig.

Kortom, vooralsnog ervaren docenten in het Nederlands basisonderwijs (nog) niet dat zij de dupe worden van onderwijsdigitalisering. Dit betekent echter niet dat platformen in toenemende mate het onderwijs organiseren. Het is eerder de vraag of docenten, verblind door een instrumentele visie, voor dit laatste aspect weinig oog hebben.

Discussie

De kennis omtrent de invloed van digitale technologie op het Nederlands basisonderwijs is gering. Door dit onderzoek uit te voeren is voldaan aan de behoefte om meer inzicht te krijgen in hoe docenten binnen een specifieke context onderwijsdigitalisering ervaren.

Uit de analyse is gebleken dat docenten op GBS Het Zwaluwnest geen negatieve relatie ervaren tussen onderwijsdigitalisering en professionele autonomie, in tegenstelling tot wat er verwacht had mogen worden op basis van de literatuur. Dit is mede het product van een instrumentele visie die de docenten uitdragen. Getuige deze uitkomst van het onderzoek is het voor vervolgonderzoek noodzaak docenten meer aandacht te laten schenken aan de organiserende en sturende werking van technologie. Ook staat onderwijsdigitalisering op Het Zwaluwnest nog in de kinderschoenen doordat er (nog) geen volledig gepersonaliseerd

onderwijs wordt aangeboden via een onderwijsplatform als Snappet. Hierdoor kunnen docenten een andere visie hebben op de impact van onderwijstechnologie op hun professionele autonomie. In vervolgonderzoek zou het daarom beter zijn een school te onderzoeken waar volledig gepersonaliseerd onderwijs wordt aangeboden.

Tot slot zijn in het onderzoek slechts vijf docenten geïnterviewd. Doordat het onderzoek kwalitatief van aard is kunnen geen generaliserende conclusies worden getrokken, maar het interviewen van meer docenten zou wel hebben bijgedragen aan een completer beeld van alle docenten. Om deze reden zouden in vervolgonderzoek meer docenten geïnterviewd moeten worden.

Desondanks is dit onderzoek waardevol doordat het bijdraagt aan een helder beeld van onderwijsdigitalisering op een specifieke basisschool in Nederland. De analyse geeft een unieke inkijk in de keuze en het gebruik van digitale technologie op Het Zwaluwnest. Doordat naast de visie van docenten, ook de visie van de schoolleider van Het Zwaluwnest en de schoolbestuurder van CorDeo zijn meegenomen is het beeld over hoe er gedacht wordt over de impact van onderwijstechnologie op professionele autonomie van docent en school compleet.

Literatuurlijst

- Boeije, H. (2005). *Analyseren in kwalitatief onderzoek: denken en doen*. Amsterdam: Boom Lemma uitgevers.
- Boeije, H. (2009). *Analysis in qualitative research*. Thousand Oaks: Sage Publications Ltd.
- Bouma, K., & Van der Klift L. (2019). *Google wordt steeds grotere speler op scholen, tot zorg van privacyorganisaties*. Geraadpleegd op 11 januari, van: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/google-wordt-steeds-grotere-speler-op-scholen-tot-zorg-van-privacyorganisaties~bae18dcd/>
- Bradbury, A., & Roberts-Holmes, G. (2018). *The Datafication of Primary and Early Years Education: Playing with Numbers*. New York: Routledge.
- Bulger, M. (2016). Personalized learning: The conversations we're not having. *Data and Society*, 22(1).
- Charmaz, K. (2014). *Constructing Grounded Theory*. Londen: Sage Publications Ltd.
- CorDeo scholengroep (2018). *Jaarverslag 2018*. Geraadpleegd op 21 december 2019, van: https://cordeoscholen.nl/wp-content/uploads/2019/06/40945-Jaarverslag_bestuursverslagjaarrekening-2018.pdf
- Galletta, A. (2013). *Mastering the semi-structured interview and beyond. From research design to analysis and publication*. New York: New York University Press.
- Kester, L., Cviko, A., Janssen, C., de Jonge, M., Louws, M., Nouwens, S., Paas, T., Van der Ven, F., Admiraal, W., Post, L., Lockhorst, D., Buynsters, M., Damstra, G. (2018). *Docent en leerling aan het stuur: Onderzoek naar leren op maat met ict*. Geraadpleegd op 20 september 2019, van: https://www.nro.nl/wp-content/uploads/2018/02/Doorbraakproject-Onderwijs-ICT_Eindrapport.pdf
- Parker, G. (2015). Teachers' autonomy. *Research in Education*, 93(1), 19-33.
- Pearson, L. C., & Moomaw, W. (2005). The relationship between teacher autonomy and stress, work satisfaction, empowerment, and professionalism. *Educational research quarterly*, 29(1), 38-54.
- Pijpers, R. (2019). *Waarom digitalisering in het onderwijs niet zonder ethiek kan*. Geraadpleegd op 17 december 2019, van: <https://www.kennisnet.nl/artikel/waarom-digitalisering-in-het-onderwijs-niet-zonder-ethiek-kan/>
- Pijpers, R., Bomas, E., Dondorp, L. & Ligthart, J. (2020). *Waarden wegen: een ethisch perspectief op digitalisering in het onderwijs*. Geraadpleegd op 10 januari 2020 (publicatie wordt 17 januari 2020 verwacht).

- Pitt, A. (2010), On having one's chance: autonomy as education's limit. *Educational Theory* 60(1), 1–18.
- Reich, R. (2002). *Bridging Liberalism and Multiculturalism in American Education*. Chicago: University of Chicago Press.
- Rijksoverheid (2019). *Digitaliseringsagenda primair en voortgezet onderwijs*. Geraadpleegd op 20 september 2019, van:
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2019/03/22/digitaliseringsagenda-primair-en-voortgezet-onderwijs>
- Selwyn, N., & Facer, K. (2016). Introduction: The Need for a Politics of Education and Technology. *The politics of education and technology: conflicts, controverses, and connections* (pp. 1-17). New York: Palgrave Macmillan.
- Simons, P. R. J. (2003). Leren van docenten: een methodiek voor professionele ontwikkeling. *Handboek schoolorganisatie en onderwijsmanagement: leiding geven in bestel, school en klas*, 3460(1), 1-11.
- Strauss, A., & Corbin, J. (1994). Grounded theory methodology. *Handbook of qualitative research*, 17(1), 273-285.
- Van Dijck, J., Poell, T., & De Waal, M. (2016). *De platformsamenleving*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Van Dijck, J., Poell, T., & De Waal, M. (2018). *The Platform Society*. New York: Oxford University Press Inc.
- Wallace, T. L., Sung, H. C., & Williams, J. D. (2014). The defining features of teacher talk within autonomy-supportive classroom management. *Teaching and Teacher Education*, 42(1), 34-46.
- Weggeman, M. C. D. P. (2007). *Leidinggeven aan professionals? Niet doen. Over kenniswerkers, vakmanschap en innovatie*. Schiedam: Spectrum.
- Williamson, B. (2017). Learning in the 'platform society': Disassembling an educational data assemblage. *Research in Education*, 98(1), 59-82.
- Windmuller, I. (2012). *De versterking van de professionaliteit van de leraar basisonderwijs*. Geraadpleegd op 28 december, van:
https://www.ou.nl/documents/40554/111703/Proefschrift_Iris_Windmuller_2012.pdf/c68f650f-ca8f-4db7-85eb-acac2da968fb

Bijlagen

Bijlage 1: Introductieposter

 HULP GEZOCHT

Beste docenten van Het Zwaluwnest,

Wie ben ik?

Ik ben Anne-Marij Lock (22 jaar) en ik ben oud-leerling van Het Zwaluwnest. Ik studeer Communicatie- en informatiewetenschappen aan de Universiteit Utrecht. Momenteel ben ik bezig met het afronden van mijn bachelorscriptie, daarvoor zou ik jullie hulp willen vragen.

Wat houdt mijn scriptie in?

Mijn onderzoek gaat over onderwijsdigitalisering en daarbij horende veranderingen. Door middel van kwalitatief onderzoek hoop ik inzicht te krijgen in hoe docenten op een specifieke basisschool gebruik maken van digitale leermiddelen, zoals Snappet. Ook ben ik benieuwd of docenten verandering ervaren wat betreft professionele autonomie. Dit heeft heeft onder andere betrekking op de manier waarop er invulling wordt gegeven aan een les.

Wie zoek ik?

JÓÚ!

Ik zou graag 6 interviews willen afnemen: 1 interview met iemand uit het schoolbestuur en 5 interviews met verschillende docenten.

Wat houdt het interview in?

Ik zal een vragenlijst voorbereiden met daarin bepaalde thema's als leidraad voor het gesprek. Je kunt het interview zien als een informeel gesprek waarin jij kunt vertellen over jouw ervaring als docent. Je kunt dus niks verkeerd doen. Het is de bedoeling dat het gesprek zo'n 45 minuten duurt. Ik zal de gesprekken opnemen en vervolgens zelf thuis uitschrijven: dit zal de data zijn van mijn onderzoek. Ik zal de interviews volledig anonimiseren, zodat jouw privacy gewaarborgd wordt.

Wanneer?

Ik wil de interviews afnemen in volgende weken:

11 t/m 15 november 2019

&

18 t/m 22 november 2019

Ik kan –natuurlijk in overleg- op Het Zwaluwnest of bij jou thuis langskomen.

Wil jij mij helpen?

Zonder jullie hulp kan ik mijn onderzoek niet uitvoeren. Ik zou het daarom enorm fijn vinden als je mij wilt helpen. We kunnen vervolgens samen een afspraak inplannen.

Je kunt mij (het liefst z.s.m. maar uiterlijk vóór 1 november) bereiken via mail of telefoon.

Alvast heel erg bedankt, en hopelijk tot snel!

Groetjes,

Anne-Marij

 : m.m.a.lock@students.uu.nl

 : 0683391034

Bijlage 2: Informed Consent formulier

Informed Consent

Universiteit Utrecht

Bachelor eindwerkstuk
Communicatie- en Informatiewetenschappen
Student: Anne-Marij Lock (5699592)
Begeleider: Niels Kerssens

Ik bevestig dat:

1. Het onderwerp van dit onderzoek duidelijk is voor mij.
2. Ik weet wat er verwacht wordt van mij tijdens dit onderzoek.
3. Ik vragen heb kunnen stellen over mijn deelname en dit onderzoek en dat deze vragen naar wens zijn beantwoord.
4. Ik weet dat mijn gegevens geanonimiseerd zullen worden.
5. Ik weet dat er in vertrouwen wordt omgegaan met de informatie die ik verstrek; alleen de onderzoeker en haar begeleider hebben toegang tot de data.

Ik stem ermee in dat:

6. Ik vrijwillig meedoe aan het onderzoek en ik te alle tijden kan stoppen met het onderzoek.
7. Er voor wetenschappelijke doeleinden geluidsopnamen worden gemaakt.
8. Ik deelneem aan dit onderzoek.

Naam deelnemer _____

Handtekening _____

Naam onderzoeker _____

Datum _____

Bijlage 3: Topiclijsten

Topiclijst 1: Docent Het Zwaluwnest

Introductie

1. Voorstellen onderzoeker
2. Doel van mijn onderzoek en het interview
3. Praktische zaken
  - Opnemen interview
  - Data anonimiseren
  - Vragen?
  - Informed Consent ondertekenen

Topic 1: Kenmerken respondent

4. Wanneer bent u geboren?
5. Wanneer heeft u uw opleiding tot docent afgerond?
  - Heeft u de Pabo gedaan of een andere opleiding?
6. Hoelang bent u al werkzaam in het basisonderwijs?
  - Heeft u op meerdere scholen gewerkt?
7. Om welke reden bent u in het onderwijs gaan werken?
8. Hoelang werkt u al op Het Zwaluwnest?
  - Waarom heeft u gekozen voor Het Zwaluwnest?
9. Hoeveel uur werkt u per week?
  - Werkt u fulltime of parttime?
10. Welke klas(sen) geeft u les?
  - Is dit altijd hetzelfde geweest of heeft u ook andere klassen les gegeven?

Topic 2: Digitale leermiddelen

11. Welke vakken met afzonderlijke leermethoden (worden er in uw klas gegeven bijv. lezen/rekenen/taal)?
  - Op welke manier worden deze vakken ondersteund door traditionele boeken?
  - Op welke manier worden deze vakken ondersteund door educatieve software (bijv. “Veilig leren lezen” voor lezen of “De wereld in getallen” voor rekenen)?
12. Welke digitale leermiddelen worden er nog meer in uw klas gebruikt en met welk doel (bijv. apps/software die aanvullend bij methoden worden gebruikt, software voor samenwerken tussen leerlingen en delen van stof zoals “Google Suite For Education” en “Apple Klaslokaal”)?
  - Hoe vaak/hoeveel uur maakt u gebruik van digitale leermiddelen in de klas?
13. Waar heeft u geleerd hoe u om moet gaan met digitale leermiddelen?
  - Kwamen digitale leermiddelen tijdens uw opleiding aan bod?
14. Welke hardware (fysiek materiaal) gebruikt u in uw klas (bijv. Digibord, Chromebooks of computer)?

15. Is er volgens u voldoende hardware aanwezig om les te kunnen geven met digitale leermiddelen?
  - Zo nee, wat zou er volgens u toegevoegd moeten worden?
16. Heeft u tijdens uw carrière als docent altijd al gebruik gemaakt van digitale leermiddelen?
  - Zo ja, heeft u ook gebruik gemaakt van andere digitale leermiddelen dan de leermiddelen die u nu gebruikt?
  - Zo nee, sinds wanneer maakt u gebruik van digitale leermiddelen?
17. Wordt er vanuit Het Zwaluwnest hulp geboden hoe om te gaan met hardware en/of digitale leermiddelen?
  - Heeft u het gevoel dat u voldoende wordt ondersteund om op de juiste manier les te geven met digitale leermiddelen?
18. Hebben ouders invloed op hoe (en hoe vaak) er wordt omgegaan met digitale leermiddelen?
19. Hoe wordt er met leerling devices omgegaan?
  - Blijven de devices op school liggen?
  - Worden ze uitsluitend gebruikt voor leerdoeleinden of ook voor andere dingen (spelletjes etc.)?
20. Denkt u dat digitale leermiddelen het leren voor leerlingen leuker/gemakkelijker maakt?
  - Zo ja, kunt u dit toelichten?
  - Zo nee, kunt u dit toelichten?

Topic 3: Besluitvorming en organisatie

21. Wie besluit er welke digitale leermiddelen er gebruikt moeten worden op Het Zwaluwnest?
22. Wat is de rol van u als docent in deze besluitvorming?
  - Heeft u het idee dat u invloed kunt uitoefenen op bepaalde keuzes die gemaakt worden binnen de school?
  - Wordt u betrokken bij de besluitvorming? Zijn er bijvoorbeeld bepaalde werkgroepen of vergaderingen waar u aan deel kunt nemen?
23. Wie financiert devices van leerlingen (Chromebooks/tablets) in de klas?
  - Worden leerlingdevices betaald door school, of betalen ouders deze zelf?
  - Wat wordt er gedaan als de ouders van een kind geen leerlingdevice kunnen veroorloven?
24. Wie is er volgens u verantwoordelijk voor bepaalde keuzes omtrent digitale leermiddelen?

Topic 4: Ervaring met digitale leermiddelen

25. Volgens mijn gegevens wordt er op Het Zwaluwnest gebruik gemaakt van het platform COOL (Cloudwise Online Onderwijs Leerplatform) en van Chromebooks. Kunt u mij uitleggen op welke manier er gebruikt wordt gemaakt van COOL tijdens uw lessen?
26. Wat voor een digitaal leermateriaal wordt er aangeboden op COOL?

- Voor welke vakken gebruikt u COOL?
27. Heeft u invloed op de keuzes die worden gemaakt voor het lesmateriaal dat wordt aangeboden op COOL?
- Zo ja, op welke manier?
  - Zo nee, zou u hier graag invloed op willen hebben? Op welke manier?
28. Heeft u invloed op de wijze en momenten waarop getoetst wordt in de klas?
- Zo ja, op welke manier?
  - Zo nee, op welke manier wordt dit voor u bepaald?
29. Heeft u plezier in het gebruik van het COOL?
- Zo ja, waardoor komt het dat u plezier ervaart tijdens het gebruik van het COOL platform? Kunt u hier een voorbeeld van geven?
  - Zo nee, waardoor komt het dat u geen plezier ervaart tijdens het gebruik van COOL? Kunt u hier een voorbeeld van geven?
30. Heeft u het idee dat COOL en/of Chromebooks uw les positief ondersteunen?
- Zo ja, welke voordelen/potentie ziet u in het gebruik van COOL en/of Chromebooks?
  - Zo nee, welke problemen ervaart u met betrekking tot het gebruik van COOL en/of Chromebooks?
31. Digitale onderwijsplatforms, zoals Snappet en Gynzy, worden in toenemende mate gebruikt om onderwijs aan te passen aan de leervermogens- en behoeften van ieder kind. Dit wordt ook wel gepersonaliseerd onderwijs genoemd. Bent u bekend met de term gepersonaliseerd onderwijs?
- Zo ja, wat kunt u vertellen over deze term?
32. Waarom wordt er volgens u geen gebruik gemaakt van Snappet of Gynzy?
33. Wordt er op Het Zwaluwnest op een andere manier gepersonaliseerd onderwijs aangeboden?
- Zo ja, op welke manier?
34. Heeft u het idee dat gepersonaliseerd onderwijs leerlingen zou helpen om beter te leren?
- Zo ja, waardoor komt dat? Zou u ook graag van platforms als Snappet of Gynzy gebruik willen maken?
  - Zo nee, waardoor komt dat?

Topic 5: Professionele autonomie

35. Bent u bekend met de term “professionele autonomie”?
- Zo ja, wat kunt u vertellen over deze term?
  - Zo nee, de uitleg die gehanteerd wordt in dit onderzoek is als volgt: Een leraar heeft een behoorlijke mate van vrijheid in pedagogisch en didactisch handelen, in de keuze voor het leermateriaal en het bepalen van de wijze en het moment waarop hij toetst. Dit wordt ook wel professionele autonomie genoemd.
36. Op welke manier denkt u dat professionele autonomie terugkomt in de praktijk?
- Kunt u voorbeelden noemen van uw eigen professionele autonomie?
37. Heeft u het idee dat uw rol als docent veranderd door het gebruik van Chromebooks?
- Zo ja, op welke manier?

- Zo nee, waarom niet?
38. Ervaart u als gevolg van het (steeds meer) gebruiken van Chromebooks een verandering binnen de mate van vrijheid in pedagogisch en didactisch handelen?
- Zo ja, kunt u dit toelichten?
  - Zo nee, kunt u dit toelichten?
39. Heeft u het dat uw relatie tot de leerling verandert door het gebruik van Chromebooks?
- Zo ja, kunt u dit toelichten?
  - Zo nee, kunt u dit toelichten?
40. Volgens de website van Cloudwise maakt COOL het leren overzichtelijker en leuker. Heeft u meer zicht op leerresultaten dan voorheen?
- Zo ja, maakt u dit verhouding tot de individuele leerling anders? Op welke manier (kunt u bijv. leerlingen makkelijker helpen dan voorheen)?
41. Wordt er onder docenten gesproken over hun professionele autonomie in relatie tot onderwijsdigitalisering?
- Zo ja, op welke manier (positief/negatief)?
  - Zo nee, hoe komt dat denkt u?
42. Vindt u dat de opkomst van digitale leermiddelen uw rol als docent heeft veranderd?
- Zo ja, heeft dit betrekking op uw professionele autonomie?
  - Zo nee, hoe komt dat?
43. Vindt u dat de opkomst van digitale platformen een verandering teweeg heeft gebracht in hoe het leren georganiseerd is?
- Zo ja, kunt u dit toelichten?
  - Zo nee, kunt u dit toelichten?
44. Wanneer u zelf zou mogen kiezen, geeft u de voorkeur aan lesgeven met of zonder digitale leermiddelen?
- Kunt u dit toelichten? Heeft dit betrekking op uw professionele autonomie?

Topic 6: Toekomst basisonderwijs

45. Hoe denkt u dat het basisonderwijs in de toekomst is georganiseerd?
46. Hoe denkt u dat digitale leermiddelen in de toekomst worden gebruikt tijdens lessen?
47. Hoe ziet u de rol van een docent in de toekomst?

Afsluiting

48. Heeft u het idee dat alles besproken is?
49. Heeft u zelf nog iets toe te voegen of te vragen?

Hartelijk dank voor het interview

Topiclijst 2: Schoolleider Het Zwaluwnest

Introductie

1. Voorstellen onderzoeker
2. Doel van mijn onderzoek en het interview
3. Praktische zaken
  - Opnemen interview
  - Data anonimiseren
  - Vragen?
  - Informed Consent ondertekenen

Topic 1: Kenmerken respondent

4. Wanneer bent u geboren?
5. Welke opleiding heeft u gevolgd?
  - Wanneer heeft u uw opleiding afgerond?
6. Hoelang bent u al werkzaam in het basisonderwijs?
7. Hoelang werkt u al op Het Zwaluwnest?
  - Waarom heeft u gekozen voor Het Zwaluwnest?
8. Heeft u op meerdere scholen gewerkt?
  - Heeft u binnen een andere sector gewerkt?
9. Om welke reden bent u in het onderwijs gaan werken?

Topic 2: Digitale leermiddelen

10. Welke digitale leermiddelen worden er op uw school gebruikt en met welk doel?
11. In welke klassen wordt er gebruik gemaakt van digitale leermiddelen?
  - Om welke reden wordt er in bepaalde klassen wel/niet gebruik gemaakt van digitale leermiddelen?
12. In het jaarverslag van CorDeo staat het volgende over het gebruik van digitale leermiddelen:

“Hiervoor geldt dat elke school zelf kiest welke middelen het beste passen bij de gestelde onderwijskundige doelen”. Op welke manier maakt u keuzes voor digitale leermiddelen die het beste passen bij onderwijskundige doelen?

  - Wat zijn volgens u de gestelde onderwijskundige doelen?
13. Welke hardware (fysiek materiaal) wordt er gebruikt op Het Zwaluwnest (bijv. Digibord, chromebooks, computer etc.)?
14. Is het aanbod van hardware in elke klas hetzelfde? Waarom wel/niet?
15. Wordt er vanuit Het Zwaluwnest hulp geboden om om te gaan met hardware en/of digitale leermiddelen?
16. Vindt u het belangrijk om docent en leerling gebruik te laten maken van digitale leermiddelen?
  - Zo ja, welke voordelen/potentie ziet u in het gebruik van digitale leermiddelen?
  - Zo nee, welke problemen ervaart u met betrekking tot het gebruik van digitale leermiddelen?

17. Worden er naast digitale leermiddelen ook digitale leeromgevingen (bijv. elektronische leeromgevingen als “ZuluConnect” en “ProWise Go” of leerling administratie- en volgsystemen als “ParnasSys” en “Esis”) gebruikt op het Zwaluwnest?
- Zo ja, welke worden gebruikt en met welk doel?

Topic 3: Besluitvorming en organisatie

18. Wie besluit er welke digitale leermiddelen er gebruikt moeten worden op Het Zwaluwnest?
- Wat is de rol van u, als schoolleider, in deze besluitvorming?
19. Heeft u het idee dat u invloed kunt uitoefenen op bepaalde keuzes die gemaakt worden?
20. Wie beslist er hoeveel geld er uitgegeven wordt aan digitale leermiddelen?
- Heeft u (voldoende) invloed op dit keuzeprocess?
  - Is er voldoende budget voor digitale leermiddelen? Waarom wel/niet?
21. Wie financiert devices van leerlingen (Chromebooks/tablets op Het Zwaluwnest)?
- Worden leerlingdevices betaald door de school, of betalen ouders deze zelf?
  - Wat wordt er gedaan als de ouders van een kind geen leerlingdevice kunnen veroorloven?
22. Wie is er volgens u verantwoordelijk voor bepaalde keuzes omtrent digitale leermiddelen?

Topic 4: Ervaring met digitale leermiddelen

23. Volgens mijn gegevens wordt er op Het Zwaluwnest gebruik gemaakt van het platform COOL (Cloudwise Online Onderwijs Leerplatform) en Chromebooks. Sinds wanneer wordt COOL gebruikt op Het Zwaluwnest?
- Bent u betrokken geweest bij het proces om een onderwijsplatform te kiezen?
  - Zo ja, op welke manier?
24. Welk digitaal leermateriaal wordt er aangeboden op COOL?
- Heeft u invloed op de keuzes die worden gemaakt voor het lesmateriaal dat wordt aangeboden op COOL?
  - Op basis van welke overwegingen wordt er gekozen om bepaalde uitgeverijen te implementeren in COOL?
25. Op welke manier wordt COOL beoordeeld?
- Zijn er bepaalde eisen waaraan het platform moet voldoen?
  - Zo ja, wie bepaald deze eisen en hoe worden deze eisen getoetst?
26. Digitale onderwijsplatforms, zoals Snappet en Gynzy, worden in toenemende mate gebruikt om onderwijs aan te passen aan de leervermogens- en behoeften van ieder kind. Dit wordt ook wel gepersonaliseerd onderwijs genoemd. Bent u bekend met de term gepersonaliseerd onderwijs?
- Zo ja, wat kunt u vertellen over deze term?
27. Op het Zwaluwnest wordt geen gebruik gemaakt van Snappet of Gynzy. Kunt u toelichten waarom hier geen gebruik van wordt gemaakt?

- Heeft u invloed gehad op dit keuzeproces? Wat zijn hierin uw overwegingen geweest?
28. Wordt er op Het Zwaluwnest op een andere manier gepersonaliseerd onderwijs aangeboden?
- Zo ja, op welke manier?
29. Heeft u het idee dat gepersonaliseerd onderwijs leerlingen helpt om beter te leren?
- Zo ja, waardoor komt dat? Zou u ook graag van platforms als Snappet of Gynzy gebruik willen maken?
  - Zo nee, waardoor komt dat?

Topic 5: Professionele autonomie

30. Bent u bekend met de term “professionele autonomie”?
- Zo ja, wat kunt u vertellen over deze term?
  - Zo nee, de term die gehanteerd wordt in dit onderzoek is als volgt: Een leraar heeft een behoorlijke mate van vrijheid in pedagogisch en didactisch handelen, in de keuze voor het leermateriaal en het bepalen van de wijze en het moment waarop hij toetst. Dit wordt ook wel professionele autonomie genoemd.
31. Op welke manier denkt u dat professionele autonomie terugkomt in de praktijk?
32. Heeft u het idee dat de rol van een docent verandert door het gebruik van Chromebooks?
- Zo ja, op welke manier?
  - Zo nee, waarom niet?
33. Heeft u het idee dat docenten door het gebruik van digitale leermiddelen een verandering ervaren binnen de mate van vrijheid in pedagogisch en didactisch handelen?
- Zo ja, hoezo denkt u dat? Heeft u dit ervaren in gesprekken met docenten?
  - Zo nee, kunt u dit toelichten?
34. Denkt u dat de opkomst van digitale leermiddelen de rol van een docent heeft veranderd?
- Zo ja, heeft dit betrekking op hun professionele autonomie?
  - Zo nee, hoe komt dat?
35. Vindt u dat de opkomst van digitale platformen een verandering teweeg heeft gebracht in hoe het leren georganiseerd is?
- Zo ja, kunt u dit toelichten?
  - Zo nee, kunt u dit toelichten?
36. Heeft u het idee dat de autonomie van Het Zwaluwnest veranderd is door onderwijsdigitalisering?
- Zo ja, op welke manier?
  - Zo nee, waarom niet?

Topic 6: Toekomst basisonderwijs

37. Hoe denkt u dat het basisonderwijs in de toekomst is georganiseerd?
38. Hoe denkt u dat digitale leermiddelen in de toekomst worden gebruikt tijdens lessen?
39. Hoe ziet u de rol van een docent in de toekomst?

Afsluiting

40. Heeft u het idee dat alles besproken is?
41. Heeft u zelf nog iets toe te voegen of te vragen?

Hartelijk dank voor het interview.

Topiclijst 3: Schoolbestuurder CorDeo scholengroep

Introductie

1. Voorstellen onderzoeker
2. Doel van mijn onderzoek
3. Doel van mijn interview
4. Praktische zaken
  - Opnemen interview
  - Data anonimiseren
  - Vragen?
  - Informed Consent ondertekenen

Topic 1: Kenmerken respondent

5. Wanneer bent u geboren?
6. Welke opleiding heeft u afgerond?
  - Wanneer heeft u uw opleiding afgerond?
7. Hoelang bent u al werkzaam in het basisonderwijs?
  - Heeft u ook binnen een andere sector gewerkt?
8. Om welke reden bent u in het onderwijs gaan werken?
9. Hoelang werkt u al voor CorDeo?
10. Er zijn, volgens mijn gegevens, 17 scholen onderdeel van CorDeo. Op welke manier heeft u contact met alle scholen?

Topic 2: Digitale leermiddelen

11. Welke digitale leermiddelen worden er binnen de verschillende scholen van CorDeo gebruikt en met welk doel?
12. In het jaarverslag van CorDeo staat het volgende over het gebruik van digitale leermiddelen:
“Hiervoor geldt dat elke school zelf kiest welke middelen het beste passen bij de gestelde onderwijskundige doelen”. Op welke manier wordt u op de hoogte gebracht van keuzes van scholen omtrent digitale leermiddelen?
  - Wat zijn volgens u de gestelde overeenkomende onderwijskundige doelen?
13. Vindt u het belangrijk om docent en leerling gebruik te laten maken van digitale leermiddelen?
  - Zo ja, welke voordelen/potentie ziet u in het gebruik van digitale leermiddelen?
  - Zo nee, welke problemen ervaart u met betrekking tot het gebruik van digitale leermiddelen?

14. Worden er naast digitale leermiddelen ook digitale leeromgevingen (bijv. elektronische leeromgevingen als “ZuluConnect” en “ProWise Go” of leerling administratie- en volgssystemen als “ParnasSys” en “Esis”) gebruikt binnen de scholen van CorDeo?
  - Zo ja, welke worden gebruikt en met welk doel?
15. Worden op elke school dezelfde digitale leeromgevingen gebruikt?
  - Waar wordt dit op gebaseerd?

Topic 3: Besluitvorming en organisatie

16. Wie besluit er welke digitale leermiddelen er gebruikt moeten worden binnen de CorDeo scholen?
17. Wie beslist er hoeveel geld er uitgegeven wordt aan digitale leermiddelen?
  - Wat is de rol van u als schoolbestuurder in deze besluitvorming?
  - Bent u de beslissende factor in dit keuzeprocess?
18. Aan wie heeft u verantwoording af te leggen wanneer u bepaalde besluiten maakt?
  - Wordt u vrijgelaten om keuzes te maken of zijn er richtlijnen vanuit de overheid of een overkoepelende organisatie?
19. Op welke manier heeft u contact met overheidsinstanties of andere organisaties die betrokken zijn bij het onderwijs?
20. Wie is er volgens u verantwoordelijk voor bepaalde keuzes omtrent digitale leermiddelen?

Topic 4: Ervaring met digitale leermiddelen

21. Volgens mijn gegevens worden er verschillende digitale leermiddelen gebruikt binnen de CorDeo scholen. Bent u betrokken (geweest) bij het proces om een de verschillende onderwijsplatforms te kiezen die worden gebruikt op de scholen?
  - Zo ja, op welke manier?
  - Zo nee, op welke manier zijn deze platforms uitgekozen door de scholen?
22. Digitale onderwijsplatforms, zoals Snappet en Gynzy, worden in toenemende mate gebruikt om onderwijs aan te passen aan de leervermogens- en behoeften van ieder kind. Dit wordt ook wel gepersonaliseerd onderwijs genoemd. Bent u bekend met de term gepersonaliseerd onderwijs?
  - Zo ja, wat kunt u vertellen over deze term?
23. Op sommige scholen binnen CorDeo, zoals het Zwaluwnest, wordt geen gebruik gemaakt van Snappet of Gynzy. Waarom wordt er volgens u geen gebruik gemaakt van Snappet of Gynzy?
  - Wat vindt u van de keuze om geen Snappet of Gynzy te gebruiken?
24. Zou u in de toekomst willen dat elke school gebruik maakt van Snappet of Gynzy?
  - Kunt u dit toelichten?

Topic 5: Professionele autonomie

25. Bent u bekend met de term “professionele autonomie”?
  - Zo ja, wat kunt u vertellen over deze term?

- Zo nee, de term die gehanteerd wordt in dit onderzoek is als volgt: Een leraar heeft een behoorlijke mate van vrijheid in pedagogisch en didactisch handelen, in de keuze voor het leermateriaal en het bepalen van de wijze en het moment waarop hij toetst. Dit wordt ook wel professionele autonomie genoemd.
26. Op welke manier denkt u dat professionele autonomie terugkomt in de praktijk?
  27. Wordt er door schoolleiders (of docenten) tijdens vergaderingen gesproken over een veranderende rol van docent in relatie tot onderwijsdigitalisering?
    - Zo ja, op welke manier (positief/negatief)?
    - Zo nee, hoe komt dat denkt u?
  28. Heeft u het idee dat docenten door het gebruik van digitale leermiddelen een verandering ervaren binnen de mate van vrijheid in pedagogisch en didactisch handelen?
    - Zo ja, hoezo denkt u dat? Heeft u dit ervaren in gesprekken met docenten?
    - Zo nee, kunt u dit toelichten?
  29. Denkt u dat de opkomst van digitale leermiddelen de rol van een docent heeft veranderd?
    - Zo ja, heeft dit betrekking op hun professionele autonomie?
    - Zo nee, hoe komt dat?
  30. Vindt u dat de opkomst van digitale platformen een verandering teweeg heeft gebracht in hoe het leren georganiseerd is?
    - Zo ja, kunt u dit toelichten?
    - Zo nee, kunt u dit toelichten?
  31. Heeft u het idee dat de autonomie van CorDeo is veranderd door onderwijsdigitalisering?
    - Zo ja, op welke manier
    - Zo nee, waarom niet?

Topic 6: Toekomst basisonderwijs

32. Hoe denkt u dat het basisonderwijs in de toekomst is georganiseerd?
33. Hoe denkt u dat digitale leermiddelen in de toekomst worden gebruikt tijdens lessen?
34. Hoe ziet u de rol van een docent in de toekomst?

Afsluiting

35. Heeft u het idee dat alles besproken is?
36. Heeft u zelf nog iets toe te voegen of te vragen?

Hartelijk dank voor het interview.

Bijlage 4: Interviews

In verband met de privacy van de respondenten zijn alle transcripten (Interview 1 t/m 7) uit dit bestand gehaald.

Bijlage 5: Hoofdcodes met bijbehorende subcodes

Hoofdcodes	Subcodes
1. Werkzaam in het onderwijs	Werkzaam in het onderwijs – passie om kinderen wat te leren Werkzaam in het onderwijs – geen beter alternatief qua opleiding Werkzaam in het onderwijs – past bij persoonlijkheid Werkzaam in het onderwijs – geen specifieke reden Werkzaam in het onderwijs – op aanraden van omgeving Werkzaam in het onderwijs – parttime Werkzaam in het onderwijs – fulltime Werkzaam in het onderwijs – ambitie persoonlijke ontwikkeling Werkzaam in het onderwijs – achteraf spijt van keuze
2. Functieomschrijving	Functieomschrijving – docent van groep 2 Functieomschrijving – docent van groep 3 Functieomschrijving – docent van groep 5 Functieomschrijving – docent van groep 6 Functieomschrijving – docent van groep 8 Functieomschrijving – ICT-coördinator Functieomschrijving – schoolleiding Het Zwaluwnest Functieomschrijving – schoolbestuurder CorDeo
3. Begeleiding door schoolbestuurder afhankelijk wens directeur	Aansturen afhankelijk van persoonlijkheid directeur
4. Definitie digitale leermiddelen	Definitie digitale leermiddelen – alles wat digitaal is (toetsen, methodes, materiaal)
5. Vakken met afzonderlijke leermethoden	
6. Ondersteuning lesmateriaal	Ondersteuning lesmateriaal – educatieve software Ondersteuning lesmateriaal – (traditionele) boeken/schriften

	Ondersteuning lesmateriaal – overige materialen
7. Verantwoordelijkheid docent	Verantwoordelijkheid docent – ontwikkelen digitale vaardigheden Verantwoordelijkheid docent – begrip onderwijsplatform Verantwoordelijkheid docent – groot Verantwoordelijkheid docent – inzetten professionele autonomie Verantwoordelijkheid docent – voorbereiden les
8. Gebruik software van uitgever	
9. Onderwijskundige doelen	Onderwijskundige doelen – voorbeeld Onderwijskundige doelen – voor elke school hetzelfde ondanks verschillen
10. ICT is geen doel op zich maar een middel	
11. Doel digitale leermiddelen	
12. Gebruik digitale leermiddelen	Geen gebruik digitale leermiddelen Gebruik digitale leermiddelen – per dag Gebruik digitale leermiddelen – maakt leren leuker voor leerlingen Gebruik digitale leermiddelen – leerkracht afhankelijk Gebruik digitale leermiddelen – vak afhankelijk Gebruik digitale leermiddelen – werkdruk docent verlagen Gebruik digitale leermiddelen – meer zicht leerresultaten Gebruik digitale leermiddelen – moet in balans zijn Gebruik digitale leermiddelen – informatie zoeken Gebruik digitale leermiddelen – meer zicht leerresultaten Gebruik digitale leermiddelen – positief Gebruik digitale leermiddelen – veel Gebruik digitale leermiddelen – weinig
13. Voorbeeld digitaal leermateriaal	
14. Voorbeeld digitaal onderwijsplatform	
15. Voorbeeld leerlingvolgsysteem	

16. Voorbeeld online (gratis) software	
17. Voorbeeld oudercommunicatiesoftware	
18. Voorbeeld dashboards/learning analytics	
19. Netwerk school belangrijk	
20. Keuze Chromebooks prijstechnisch voordelig	
21. Toestaan mobiele telefoon in klas leerkracht afhankelijk	
22. Onbegrip hoeveelheid schriften	
23. Opleiding	Opleiding – wel digitale leermiddelen Opleiding – geen digitale leermiddelen
24. Aanwezigheid hardware	Aanwezigheid hardware – onderbouw Aanwezigheid hardware – middenbouw Aanwezigheid hardware – bovenbouw Aanwezigheid hardware – voldoende door huidig beleid Aanwezigheid hardware – onvoldoende Aanwezigheid hardware – onvoldoende als beleid zou veranderen Aanwezigheid hardware – toename
25. Docent gaf vroeger les zonder digitale leermiddelen	
26. Docent heeft altijd lesgegeven met digitale leermiddelen	
27. Docent omschrijft zich als digitaal vaardig	
28. Leerling begrijpt digitale middelen beter dan docent	
29. Hulp van leerlingen bij ontwikkelen van digitale vaardigheden	
30. Geen actuele discussie omtrent (onderwijs)digitalisering	
31. Actuele discussie omtrent (onderwijs)digitalisering	
32. Ontwikkeling digitale leermiddelen niet bij te houden	
33. Faciliteiten school	Faciliteiten school – onvoldoende voor optimaal gebruik digitale leermiddelen Faciliteiten school – optimale werking cruciaal

34. Zichtbaar verschil jonge en oude docenten	
35. Ondersteuning optimaliseren digitale vaardigheden	Ondersteuning optimaliseren digitale vaardigheden – onvoldoende ondersteuning school Ondersteuning optimaliseren digitale vaardigheden – onvoldoende tijd en ruimte Ondersteuning optimaliseren digitale vaardigheden – nodig voor docenten
36. Docenten kunnen met leermiddelen naar leerdoelen werken	
37. Communicatie docenten onderling via WhatsApp	
38. Negatief beeld Snappet	Negatief beeld Snappet – leren wordt te individualistisch Negatief beeld Snappet – volledig gebruik baart zorgen Negatief beeld Snappet – kinderziektes Negatief beeld Snappet – afwezigheid docent
39. Positief beeld Snappet	Positief beeld Snappet – adaptief lesmateriaal overstijgt kunde van docent Positief beeld Snappet – resultaten Positief beeld Snappet – affordances
40. Geen duidelijk beeld Snappet	
41. Nieuwsgierig naar werking instructiefilmpjes Snappet	
42. Rol ICT-coördinator	
43. Belang aanwezigheid ICT-coördinator	
44. Kosten digitale leermiddelen (te) hoog	
45. Geen bewijs voor betere leerresultaten door volledig gepersonaliseerd onderwijs	
46. Keuzevrijheid scholen	Keuzevrijheid scholen – digitale leermiddelenbeleid Keuzevrijheid scholen – inefficiënt kosten CorDeo
47. Mediawijsheid hoort bij opvoeding	
48. Leerresultaten uniform ondanks verschillen scholen	
49. Kinderen leren niet uniek	

50. Docent wil geen volledig gebruik digitale leermiddelen	
51. Educatieve software wordt niet effectief gebruikt door docent	
52. Verschil in didactiek komt door (indirecte) wens docenten	
53. Onderwijs complex door opkomst digitale leermiddelen	
54. Beoordelingsvermogen personeel	Beoordelingsvermogen personeel – niet bekwaam genoeg Beoordelingsvermogen personeel – geen ICT-experts maar liefde voor onderwijs Beoordelingsvermogen personeel – loopt achter op mogelijkheden
55. Betrokkenheid docent digitale leermiddelenkeuze	Betrokkenheid docent digitale leermiddelenkeuze – voldoende Betrokkenheid docent digitale leermiddelenkeuze – onvoldoende Betrokkenheid docent digitale leermiddelenkeuze – behoefte aan meer
56. Verandering komt pas op gang wanneer er sprake is van urgentie	
57. Digitale leermiddelenbeleid Het Zwaluwnest loopt achter	
58. Besluitvorming	Besluitvorming – door ICT-coördinator en schoolleiding Besluitvorming – door schoolleiding en schoolbestuurder Besluitvorming – door schoolleiding Besluitvorming – door hele team
59. Vaststellen budget uitgaven door schoolleiding	
60. Eindverantwoordelijkheid besluitvorming	Eindverantwoordelijkheid besluitvorming – schoolleiding Eindverantwoordelijkheid besluitvorming – schoolbestuurder
61. Betrokkenheid docenten van belang bij besluitvorming	
62. Leermiddelenbeleid komt voort uit onderwijsvisie	
63. Schoolleiding faciliteert een professionele leermiddelenkeuze door samen te werken	

64. Scholen werken samen in aanbod van (digitale) leermiddelenmarkt	
65. Expertise groep ICT bestaande uit docenten	
66. Leerlingen moeten eigen device tot beschikking hebben	
67. Weerstand docenten is betrokkenheid	
68. Docenten moeten mee gaan in nieuwe ontwikkelingen	
69. Betrokkenheid docenten van belang bij besluitvorming	
70. Input docent	Input docent – bordsessie Input docent – niet verplicht
71. Uitgeverij maakt reclame op school	
72. Contractperiode met uitgeverij	
73. Uitgeverijen werken samen	
74. Invloed uitgeverij (te) groot	
75. Uitgeverij draait mee in verandering	
76. Gelaagdheid CorDeo	
77. Wet- en regelgeving	Wet- en regelgeving – inkoopbeleid Wet- en regelgeving – geen verplichte uitgaven aan digitalisering
78. ICT-basis CorDeo	ICT-basis CorDeo – voor elke school gelijk ICT-basis CorDeo – past niet bij ontwikkelingen
79. Schoolleiders en docenten kunnen in eigen tempo innoveren	
80. Vrije ruimte schoolleiding besluitvorming binnen budget	
81. Verantwoording schoolbestuurder	Verantwoording schoolbestuurder – eisen Verantwoording schoolbestuurder – onderwijsinspectie Verantwoording schoolbestuurder – Raad van Toezicht
82. Er is in- en overzicht van beschikbare digitale leermiddelen	
83. Taken ICT-coördinator CorDeo	
84. Digitale leermiddelen geen aandachtspunt	Digitale leermiddelen geen aandachtspunt – Raad van Toezicht

85. Adaptief onderwijs heeft averechts effect	
86. Docent wordt lui door digitale leermiddelen	
87. Onderwijsplatform	Onderwijsplatform – biedt overzicht Onderwijsplatform – biedt ondersteuning docent Onderwijsplatform – biedt koppeling digitaal leermateriaal Onderwijsplatform – werkt optimaal Onderwijsplatform – werkt niet optimaal Onderwijsplatform – maakt zoeken op internet makkelijk Onderwijsplatform – biedt biedt mogelijkheid tot meekijken op scherm leerling
88. Snelheid kinderen neemt toe door gebruik platform	
89. Invloed docent op implementatie leermateriaal	
90. Digitale leermiddelen als aanvulling op traditionele les	
91. Gebrek aan voldoende digitaal leermateriaal	
92. Definitie gepersonaliseerd onderwijs	Geen specifieke definitie gepersonaliseerd onderwijs Definitie gepersonaliseerd onderwijs – leren op niveau leerling Definitie gepersonaliseerd onderwijs – leren wordt te individualistisch Definitie gepersonaliseerd onderwijs – gericht onderwijs Definitie gepersonaliseerd onderwijs – adaptief onderwijs
93. Geen digitaal gepersonaliseerd onderwijs	
94. Plezier in gebruik onderwijsplatform	
95. Voorstander volledig gepersonaliseerd onderwijs	
96. Voorstander balans gepersonaliseerd onderwijs en huidig onderwijs	

97. Tegenstander volledig gepersonaliseerd onderwijs	
98. Gepersonaliseerd onderwijs	Gepersonaliseerd onderwijs – maakt lestijd efficiënter Gepersonaliseerd onderwijs – laat werkdruk afnemen Gepersonaliseerd onderwijs – gaat ten koste van didactisch handelen leerling Gepersonaliseerd onderwijs – geen prioriteit Gepersonaliseerd onderwijs – wordt de toekomst
99. Fysieke instructie docent belangrijk	
100. Leerroute leerling	Leerroute – per individu verschillend Leerroute – door docent bepaald Leerroute – passief
101. Digitaal toetsen	Digitaal toetsen Digitaal toetsen – voordeel Digitaal toetsen – nadeel Digitaal toetsen – geen prioriteit
102. Toetsen op papier	
103. Schrijven op papier van belang voor leerresultaat	
104. Onderzoek naar werking digitaal toetsen	
105. Geen schoolbeleid	Geen schoolbeleid – digitaal toetsen Geen schoolbeleid – gebruik digitale leermiddelen Geen schoolbeleid – media(wijsheid)
106. Behoefte aan schoolbeleid omtrent media(wijsheid)	
107. Onderwijsdigitalisering staat in kinderschoenen	
108. Toetsmoment vastgelegd door methode	
109. Beperkte keuzevrijheid	Beperkte keuzevrijheid – invulling les Beperkte keuzevrijheid – afname toetsen
110. Begrip digitale leermiddelen onderbouw langzaam	
111. Digitale geletterdheid behoort tot basiskennis leerling	
112. Spanning docent	Spanning docent – opkijken tegen vernieuwing(en)

	Spanning docent – veranderingen onderwijsdigitalisering Spanning docent – onderlinge verdeeldheid
113. Technische kennis van leerkracht niet nodig	
114. Definitie professionele autonomie	Geen specifieke definitie professionele autonomie Definitie professionele autonomie – binnen kader school eigen ruimte pakken Definitie professionele autonomie – docent proactief
115. Ruimte professionele autonomie	Ruimte professionele autonomie – veel Ruimte professionele autonomie – eigen onderwijs vormgeven
116. Professionele autonomie neemt toe door onderwijsdigitalisering	
117. Inzetten professionele autonomie	Inzetten professionele autonomie – afhankelijk persoonlijkheid docent Inzetten professionele autonomie – afhankelijk schoolcultuur Inzetten professionele autonomie – verantwoordelijkheid docent Inzetten professionele autonomie – voorbeeld praktijk Inzetten professionele autonomie – angst
118. Twijfel belang professionele autonomie	
120. Verandering rol docent	Verandering rol docent – meer mogelijkheden Verandering rol docent – effectiever werken Verandering rol docent – coachend en begeleidend Verandering rol docent – meer overleg onderling vereist Verandering rol docent – nog niet actueel Verandering rol docent – meer didactiek Verandering rol docent – breder aanbod oefenmateriaal Verandering rol docent – betere ondersteuning individuele leerling Verandering rol docent – past bij maatschappij Verandering rol docent – positief Verandering rol docent – niet in doorslaan

	Geen verandering rol docent - digitale leermiddelen zijn louter positieve ondersteuning Geen verandering rol docent – docent heeft altijd gewerkt met digitale leermiddelen
121. Opkomst onderwijsplatformen brengt verandering leren teweeg	Opkomst onderwijsplatformen brengt verandering leren teweeg – maakt voorbereiding makkelijker Opkomst onderwijsplatformen brengt verandering leren teweeg - meer mogelijkheden Opkomst onderwijsplatformen brengt verandering leren teweeg - meer overzicht Opkomst onderwijsplatformen brengt verandering leren teweeg – scheelt tijd Opkomst onderwijsplatformen brengt geen verandering leren teweeg
122. Mate vrijheid pedagogisch en didactisch handelen	Mate vrijheid pedagogisch en didactisch handelen – toename Mate vrijheid pedagogisch en didactisch handelen – verandering Mate vrijheid pedagogisch en didactisch handelen – geen verandering
123. Verandering verhouding docent-leerling	Verandering verhouding docent-leerling – andere vorm communicatie Verandering verhouding docent-leerling – meer gericht op leerproces leerling Geen verandering verhouding docent-leerling – geen verschil
124. Voorkeur les met (meer) digitale leermiddelen	
125. Zicht op leerresultaten onderwijsplatform	Zicht op leerresultaten door onderwijsplatform – meer Zicht op leerresultaten door onderwijsplatform – geen verschil
126. Docent actief in discussie over digitale leermiddelen	
127. Behoeft docent aan verandering onderwijs	
128. Aanwezigheid docent van belang	
129. Angst nadelen digitale leermiddelen	Angst nadelen digitale leermiddelen – oorzaak te weinig kennis

	Angst nadelen digitale leermiddelen – geen interactie Angst nadelen digitale leermiddelen – docent overbodig Angst voor digitale leermiddelen – ontstaat door onwetendheid
130. Scholen werken samen aan infrastructuur	
131. Beoordelen onderwijsplatform gebeurd (te) weinig	
132. Autonomie Het Zwaluwnest verandert niet door onderwijsdigitalisering	
133. Informatievoorziening over mogelijkheden onderwijs verandert	
134. Instructietijd docent van belang goed onderwijs	
135. Te veel keuzemogelijkheden docent	
136. Toekomstbeeld onderwijs	Toekomstbeeld onderwijs – grotere klassen Toekomstbeeld onderwijs – volledig gedigitaliseerd Toekomstbeeld onderwijs – geen eigen klas maar talentgericht Toekomstbeeld onderwijs – geen radicale verandering
137. Toekomstbeeld rol docent	Toekomstbeeld rol docent – analyserend Toekomstbeeld rol docent – afhankelijk van computer Toekomstbeeld rol docent – digitale vaardigheden belangrijk Toekomstbeeld rol docent – specialist in bepaalde vakken
138. Interesse kinderen digitale leermiddelen in toekomst neemt af	
139. Onderwijsdigitalisering onontkoombaar	
140. Snelheid veranderingen onderwijsdigitalisering valt tegen	
141. Afname intrinsieke motivatie docent door angst	

142. Kader school binnen maatschappij van belang	
143. Veranderingsvermogen onderwijs traag	

Bijlage 6: Categorieën met bijbehorende codes

Categorieën	Codes
1. Kenmerken en identiteit Het Zwaluwnest	Onderwijskundige doelen Netwerk school belangrijk Faciliteiten school Docenten kunnen met leermiddelen naar leerdoelen werken Leermiddelenbeleid komt voort uit onderwijsvisie Scholen werken samen in aanbod van (digitale) leermiddelenmarkt Gelaagdheid CorDeo Geen schoolbeleid Behoeft aan schoolbeleid omtrent media(wijsheid)
2. Persoonlijke kenmerken respondent	Werkzaam in het onderwijs Functieomschrijving Begeleiding door schoolbestuurder afhankelijk wens directeur Toestaan mobiele telefoon in klas leerkracht afhankelijk Opleiding Docent gaf vroeger les zonder digitale leermiddelen Docent heeft altijd lesgegeven met digitale leermiddelen Rol ICT-coördinator Belang aanwezigheid ICT- coördinator Voorkeur les met (meer) digitale leermiddelen Docent actief in discussie over digitale leermiddelen Docent wil geen volledig gebruik digitale leermiddelen Docent omschrijft zich als digitaal vaardig Verantwoordelijkheid docent
3. Gebruik digitale technologie	Definitie digitale leermiddelen Vakken met afzonderlijke leermethoden Doel digitale leermiddelen Ondersteuning lesmateriaal Gebruik software van uitgever Gebruik digitale leermiddelen Voorbeeld digitaal leermateriaal

	Voorbeeld digitaal onderwijsplatform Voorbeeld leerlingvolgsysteem Voorbeeld online (gratis) software Voorbeeld oudercommunicatiesoftware Voorbeeld dashboards/learning analytics Aanwezigheid hardware Technische kennis van leerkracht niet nodig Communicatie docenten onderling via WhatsApp Digitale leermiddelen als aanvulling op traditionele les Gebrek aan voldoende digitaal leermateriaal Digitaal toetsen Toetsen op papier Digitale leermiddelenbeleid Het Zwaluwnest loopt achter Kosten digitale leermiddelen (te) hoog Onderwijsplatform Onderzoek naar werking digitaal toetsen
4. Besluitvorming	Keuze Chromebooks prijstechnisch voordelig Betrokkenheid docent digitale leermiddelenkeuze Besluitvorming Er is in- en overzicht van beschikbare digitale leermiddelen Vaststellen budget uitgaven door schoolleiding Eindverantwoordelijkheid besluitvorming Betrokkenheid docenten van belang bij besluitvorming Schoolleiding faciliteert een professionele leermiddelenkeuze door samen te werken Expertise groep ICT bestaande uit docenten Weerstand docenten is betrokkenheid Betrokkenheid docenten van belang bij besluitvorming Input docent Uitgeverij maakt reclame op school Contractperiode met uitgeverij Wet- en regelgeving ICT-basis CorDeo Taken ICT-coördinator CorDeo Vrije ruimte schoolleiding besluitvorming binnen budget Verantwoording schoolbestuurder Invloed docent op implementatie leermateriaal

	Beoordelingsvermogen personeel Beoordelen onderwijsplatform gebeurd (te) weinig
5. Ontwikkelingen onderwijsdigitalisering	Geen actuele discussie omtrent (onderwijs)digitalisering Actuele discussie omtrent (onderwijs)digitalisering Ontwikkeling digitale leermiddelen niet bij te houden Verandering komt pas op gang wanneer er sprake is van urgentie Docenten moeten mee gaan in nieuwe ontwikkelingen Uitgeverijen werken samen Schoolleiders en docenten kunnen in eigen tempo innoveren Digitale leermiddelen geen aandachtspunt Onderwijsdigitalisering staat in kinderschoenen Digitale geletterdheid behoort tot basiskennis leerling Scholen werken samen aan infrastructuur Zichtbaar verschil jonge en oude docenten Mediawijsheid hoort bij opvoeding Uitgeverij draait mee in verandering Ondersteuning optimaliseren digitale vaardigheden Hulp van leerlingen bij ontwikkelen van digitale vaardigheden Kader school binnen maatschappij van belang Educatieve software wordt niet effectief gebruikt door docent
6. Gevolgen onderwijsdigitalisering	Snelheid kinderen neemt toe door gebruik platform Leerling begrijpt digitale middelen beter dan docent Invloed uitgeverij (te) groot Begrip digitale leermiddelen onderbouw langzaam Spanning docent Angst nadelen digitale leermiddelen Afname intrinsieke motivatie docent door angst Docent wordt lui door digitale leermiddelen Te veel keuzemogelijkheden docent

	Zicht op leerresultaten onderwijsplatform
7. Visie gepersonaliseerd onderwijs	Definitie gepersonaliseerd onderwijs Geen digitaal gepersonaliseerd onderwijs Leerroute leerling Gepersonaliseerd onderwijs Negatief beeld Snappet Positief beeld Snappet Geen duidelijk beeld Snappet Nieuwsgierig naar werking instructiefilmpjes Snappet Geen bewijs voor betere leerresultaten door volledig gepersonaliseerd onderwijs Leerresultaten uniform ondanks verschillen scholen Kinderen leren niet uniek Leerlingen moeten eigen device tot beschikking hebben Adaptief onderwijs heeft averechts effect Plezier in gebruik onderwijsplatform Voorstander volledig gepersonaliseerd onderwijs Voorstander balans gepersonaliseerd onderwijs en huidig onderwijs Behoeft docent aan verandering onderwijs Tegenstander volledig gepersonaliseerd onderwijs Aanwezigheid docent van belang Fysieke instructie docent belangrijk Schrijven op papier van belang voor leerresultaat Onbegrip hoeveelheid schriften Instructietijd docent van belang goed onderwijs
8. Kenmerken professionele autonomie	Definitie professionele autonomie Keuzevrijheid scholen Inzetten professionele autonomie Ruimte professionele autonomie Toetsmoment vastgelegd door methode Beperkte keuzevrijheid Verantwoordelijkheid docent Twijfel belang professionele autonomie
9. Verandering door opkomst onderwijsplatformen	Verandering rol docent Mate vrijheid pedagogisch en didactisch handelen Opkomst onderwijsplatformen brengt verandering leren teweeg Verandering verhouding docent-leerling

	Informatievoorziening over mogelijkheden onderwijs verandert Professionele autonomie neemt toe door onderwijsdigitalisering Verschil in didactiek komt door (indirecte) wens docenten Autonomie Het Zwaluwnest verandert niet door onderwijsdigitalisering Onderwijs complex door opkomst digitale leermiddelen
10. Toekomstbeeld onderwijs	Toekomstbeeld onderwijs Toekomstbeeld rol docent Onderwijsdigitalisering onontkoombaar Snelheid veranderingen onderwijsdigitalisering valt tegen Veranderingsvermogen onderwijs traag Interesse kinderen digitale leermiddelen in toekomst neemt af

Bijlage 7: Thema's met bijbehorende categorieën

Thema 1 t/m 3	Categorie 1 t/m 10
Thema 1: Digitale technologie op school	1. Kenmerken en identiteit Het Zwaluwnest 2. Persoonlijke kenmerken respondent 3. Gebruik digitale technologie 4. Besluitvorming
Thema 2: Ervaring onderwijsdigitalisering	5. Ontwikkelingen onderwijsdigitalisering 6. Gevolgen onderwijsdigitalisering 7. Visie gepersonaliseerd onderwijs
Thema 3: Relatie onderwijsdigitalisering en professionele autonomie	8. Kenmerken professionele autonomie 9. Verandering door opkomst onderwijsplatformen 10. Toekomstbeeld onderwijs

Bijlage 8: Beoordelingsformulier eindwerkstuk

BEOORDELINGSFORMULIER EINDWERKSTUK/SCRIPTIE

STUDENT
Naam:
Studentnummer:
Opleiding/programma:
ECTS:
Titel eindwerkstuk/scriptie:
Inleverdatum:
EERSTE BEOORDELAAR
Naam:
Departement:
TWEEDE BEOORDELAAR (niet betrokken bij begeleiding)
Naam:
Departement:
INGEVULD DOOR: ☐ Supervisor ☐ 2 nd Evaluator
Voorlopig cijfer:
Definitief cijfer: (gezamenlijk bepaald door 1e en 2e beoordelaar)
Datum:

FORMELE RANDVOORWAARDEN

RANDVOORWAARDEN		Commentaar
Correct taalgebruik (zinsbouw, spelling, interpunctie)	☐ voldaan ☐ niet voldaan	
Inhoudsopgave en samenvatting	☐ voldaan ☐ niet voldaan	
Annotatie en literatuurlijst volgens de formele regels van het vakgebied	☐ voldaan ☐ niet voldaan	
Vormgeving en afwerking volgens de richtlijnen van de opleiding	☐ voldaan ☐ niet voldaan	

NB: Indien aan één van deze formele randvoorwaarden niet voldaan is, kan de begeleider/eerste beoordelaar besluiten het werkstuk niet inhoudelijk te beoordelen. De student krijgt een reparatiemogelijkheid. De grensbepaling voldaan/niet voldaan aan de randvoorwaarden ligt bij de opleiding (bijv. aantal taalfouten dat getolereerd wordt).

INHOUDELIJK OORDEEL

De beoordelaar bepaalt in hoeverre het werkstuk of de scriptie aan de *inhoudelijke* randvoorwaarden voldoet. Daarvoor geldt dat voorwaarden **1 t/m 6** in elk geval **voldoende** moeten zijn. De onderbouwing van het eindoordeel volgt aan het einde van het formulier bij 'Onderbouwing van het eindoordeel'. Daar reflecteert de beoordelaar op de sterke en zwakke punten van het eindwerkstuk of de scriptie.

1. ONDERZOEKSVRAAG/VRAGEN	☐ onvoldoende	☐ voldoende
2. ACADEMISCHE INBEDDING/ RELEVANTIE	☐ onvoldoende	☐ voldoende
3. METHODE	☐ onvoldoende	☐ voldoende
4. ANALYSE	☐ onvoldoende	☐ voldoende
5. CONCLUSIES/DISCUSSIE	☐ onvoldoende	☐ voldoende
6. BRONGEBRUIK/VERWIJZINGEN	☐ onvoldoende	☐ voldoende
7. STRUCTUUR VAN HET BETOOG	☐ onvoldoende	☐ voldoende
8. LEESBAARHEID EN STIJL	☐ onvoldoende	☐ voldoende
9. ZELFSTANDIGHEID (naar oordeel van begeleider)	☐ onvoldoende	☐ voldoende

ONDERBOUWING VAN HET CIJFER

Geef een onderbouwing van het cijfer door te reflecteren op de sterke en zwakke kanten van het werkstuk of de scriptie. Besteed daarbij – *waar dat zinvol en mogelijk is* - aandacht aan de criteria die genoemd zijn bij de inhoudelijke randvoorwaarden.

ONDERBOUWING